

הלכות מזוזה

שאלות ותשובות

מקומות החייבים במזוזה

שערי מדינות עיירות מבואות וחצירות
בית שער אכסדרה ומרפסת

שאלות ותשובות אלו נכתבו לנסות לקיים מאמרם ז"ל,
לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, לא לפסוק הלכה למעשה,
ושנזכה לקיום מצוות הבא מתוך לימוד ועמילות בתורה.
ולכן אבקש שלא יסמכו עלי בפסקים אלו.

יהי רצון מלפניו שיהיו לתועלת למבקשי האמת, לעזרם ללבן
הדין עד שיצא להם האמת. ויהי רצון שיתקבלו אצל
העומדים במה שאמרו חז"ל אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של
הלכה.

בעזרת החונן לאדם דעת

חובר על ידי

גרשון ישראל בן הרב מאיר יצחק סגל

הערות יתקבלו בשמחה נא לשלחם

gershyis@gmail.com

שאלות ותשובות אלו מוקדשים

לכבוד הבחור הבר מצוה
שמואל משה בן גרשון סידל

קיץ

שנת תשפ"ג

הוצאת מכון הם חיינו

קונטרסים על נושאים אחרים של מכון הם חיינו
אפשר להשיג כאן

www.heimchayeinu.org

מקומות החייבים במזוזה
שערים ובתי שער אכסדרה ומרפס

א) החיוב לקבוע מזוזה על שערי מדינות עיירות ומבואות האם הוא חיוב דאורייתא או דרבנן? 1

ב) בית שער, אכסדרה, ומרפסת, הפתוח ישר לבית, האם חייב במזוזה, ואם חיובו מדאורייתא או מדרבנן? 11

ג) בית שער שאין פתוח ישר לבית, אבל דרכו מגיעים לבית דרך מקום אחר, שהוא גם כן פטור, כגון בית שער לגינה, ומהגינה לבית, האם חייב במזוזה? אם חייב במזוזה, האם חיובו מדאורייתא או רק מדרבנן? 14

ד) בית שער הפתוח לגינה האם חייבת במזוזה? 24

ה) פתח גינה והגינה אינה פתוחה לבית, האם חייבת במזוזה? 26

שאלות ותשובות בהלכות מזוזה

מקומות החייבים במזוזה שערים ובתי שער אכסדרה ומרפסת

א) החיוב לקבוע מזוזה על שערי מדינות עיירות ומבואות האם הוא חיוב דאורייתא או דרבנן?

הדין

פתוחים לבית, יש חיוב דאורייתא, על שערים הנ"ל, אבל יתר הפוסקים אינם סוברים כן. ויש מקצת פוסקים הסוברים, שאף שערים הפתוחים לבתים, חיובם הוא רק מדרבנן, ובמקום שיש כמה ספיקות אם חייב במזוזה בלאו הכי, אפשר לצרף שיטתם להקל. ובפרט אם השער הוא שער קטן, ואינו שער עיקרי, ליכנס למקום דירה שמוליקים לו, יש יותר מקום להקל, שיש שסברו שגם בענין זה, אין חיוב דאורייתא על שער ההוא.

חיוב מזוזה על שערי מדינות עיירות ומבואות, אם מוליקים לבתים שדרים שם, חייבים מן התורה במזוזה (ובעיר של גוים יש שהדין שונה ואין כאן מקומו). ואם אין מוליקים לבתים שדרים שם, פטורים ממזוזה מן התורה.

ואם יש חיוב מדרבנן על שערי מבואות, אף אם פתוחים למקומות, או בתים שאינם עשויים לדירה, כגון שפתוחים לשדות, או מקומות בעיר שעוסקים שם בעסקיהם, ואין דרים שם, עיין לקמן בשאלה ה'. ויש מי שסובר שאף אם אין

הטעם

וחשוב או עיקרי, שמוליך לבתים חייבת. ויש מי שפירש טעמם משום שבזה משתייך השער יותר למקום דירה, שעושים שערים חשובים לדירתו. ויש שכתבו, או מפורש, או שיש לדייק הכי בשיטתם, או שיש לספק הכי בשיטתם, הכל כדמבואר במקור לשאלה זו, שבאמת אין שאר השערים חייבים במזוזה מן התורה, רק שער הבית הוא החיוב, וזה שכתבו חז"ל לחייב שאר שערים, ממילת בשעריך, הוא אסמכתא בעלמא. ואפשר שהוא משום שסברו ששער נקרא פתח אם דלת, דבלא דלת פתח מיקרי, שער לא מיקרי. וסברו שבמילת בשעריך, התורה בא לפרש שהחיוב האמור על מזוזות בתיך, הוא דוקא על כל שערי בתיך, דהיינו כל שנקרא שער, שהוא שיש עליו דלת. אם כן אין יתור

כתיב, וכתבתם על מזוזות בתיך, ובשעריך. חז"ל פירשו שבית שבמקרא, פירושו מקום המיוחד לדירת אדם. וחיוב בשעריך, אמרו חז"ל, שבא לחייב לא רק שער הבית, אלא כל שאר השערים, כגון שער המדינות, ועיירות, ומבואות, וחצירות. ובירושלמי פירש גדר חיוב שערים הוא, אם מוליקים למקום דירה, דהיינו שלמדו חז"ל, שיש קשר בין חיוב על מזוזות הבית, ועל חיוב שאר השערים. שכוונת התורה לחייב לא רק על הבתים עצמם, אלא אף כל שערים המוליקים לבית. וכן הבינו רוב הראשונים, גם מדברי הבבלי, שזהו כוונת חיוב בשעריך שבתורה.

אבל יש ראשונים שסברו שלא די בזה שמוליך לבית לחייב השער, אלא דוקא שער שהוא גדול

לדירה כלל, רק הוא חיוב בפני עצמו, לתת מזוזה על כל מה שנקרא שער. ושער, הוא כמו שערי מדינות, עיירות, ומבואות, וחצירות, שאין פתוחים לבית, אלא למקום. אבל מזוזת הבית פתח מיקרי, שער לא מיקרי. אבל הפוסקים לא סברו כפירוש הזה, אלא סברו שיש קשר בין שני החיובים, חיוב הבתים וחיוב השערים

המקור

מפרש קרוב לאחרים, רק לגבי אכסדרה מפרש שנכנסים מיד ממנו לתוך הבית. אם כן מדובר כאן בבתים, שדרכם מגיעים לבית דירה, או ישר לבית דירה, או דרך החצר.

אם כן לכאורה יש סתירה בין הרישא של הברייתא, לסיפא של הברייתא. שלכאורה מאי שנא שער מדינה ועיר, מבית שער אכסדרה ומרפסת. לכאורה שניהם אינם בעצמם מקום דירה, ושניהם פתוחים למקום דירה, או ישר למקום דירה, או דרך מקומות אחרים. מאי שנא ששערי מדינות מרבינן ממילת בשעריך, ומאי שנא בית שער, שאינו נרבה מבשעריך, אלא נתמעט מבתיך?

יש עוד סתירה, שבמנחות דף לג: מביא ברייתא שאומרת היפך הברייתא דיומא, ז"ל, בית שער, אכסדרה, ומרפסת, חייבין במזוזה, עכ"ל. וכן הסתמא דגמרא סוכה דף ח:; מקשה כדבר פשוט, שבית שער חייב במזוזה. ששם איתא ששני סוכות חד פנימי וחד חיצון, החיצון פטור ממזוזה, והפנימי חייב במזוזה. על זה מקשה ז"ל, ואמאי, תהוי חיצונה כבית שער הפנימית, ותתחייב במזוזה, עכ"ל. אם כן יש סתירה מפורשת, בין שני ברייתות, בדין בית שער אכסדרה ומרפסת, חד פוטר וחד מחייב, וכן הסתמא דש"ס נוקט שבית שער חייב במזוזה.

ללמוד ממנו יתר שערים, רק על כל שערי הבית שיש עליהם דלת הם החייבים, מבשעריך.

וגם יש מי שפירש בשיטת חלק מהראשונים, שחיוב שערים אינו קשור כלל לחיוב בית דירה. אלא הם שני חיובים נפרדים, התורה חייבה על מזוזת הבית, דהיינו כל שהבית הוא בית דירה, אבל בלאו הכי לא. וגם חייבה על כל השערים שנכנסים ויוצאים מהם, אף שאינם שייכים

הסוגיא

יש שני ברייתות ביומא דף יא. המביאים חיוב שערי מדינות עיירות וחצירות. ז"ל הברייתא בריש העמוד, תנו רבנן, בשעריך, אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, יש בהן חובת מצוה למקום. משום שנאמר, וכתבתם על מזוזת ביתך, ובשעריך, עכ"ל. ובסוף העמוד איתא עוד ברייתא, שגם נמשך לריש עמוד ב', ז"ל, והתניא, בשעריך, אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, וכו', חייבין במזוזה. יכול שאני מרבה אף יא: בית שער אכסדרה ומרפסת, תלמוד לומר בית, מה בית מיוחד לדירה, יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה, עכ"ל.

אם כן בשני הברייתות מרבה ממילת בשעריך, לחייב שערי בית, חצר, מדינה, ועיר. וברייתא שנית ממשך למעט בית שער מחיוב מזוזה, כיון שאינו מיוחד לדירה, ולכן נמעט ממילת בבתיך, שכוונת בית, הוא בית דירה. ובית שער, פירש רש"י ביומא ז"ל, בית שער - בית קטן לפני שער החצר, והכל עושין אותו קפנדריא, עכ"ל. אם כן הולכים דרך בית קטן הזה, כדי להגיע לחצר, וסתם חצר פתוח לבית. וכעין זה גם פירש לגבי מרפסת, שהוא בית שנכנסים בו, ודרכו מגיעים לבתים שבעלית החצר, ובמקום אחר הארכתו לבאר כוונתו עוד בזה עיין שם. ואכסדרה פירש שם ז"ל, אכסדרה, פרוזדור שלפני בתים, עכ"ל. נמצא שגם אכסדרה

הוא פתח ביתו, ולגבי מדינה ועיר, היא הפתח הראשון שממנו נכנסים למדינה ועיר.

או שאיכא לפרש כעין זה, והוא שרק שער הכרחי מרבינן, אבל לא שער שאינו הכרחי. ולכן שער הבית, דהיינו פתח הבית נתרבה, אבל בית שער, שאינו מוכרח לבית, לא נתרבה. וכן רק מרבינן שער מדינה הכרחי, וכמו שפירש רש"י שם, שמדובר שיש הרים ויערים סביב המדינה, וקשה ליכנס למדינה אם לא דרך השער. או דרך שלישית לפרט חילוק הנ"ל, שרק מרבינן שער חשוב, אבל שער שאינו חשוב לא.

ובאמת התוס' ישנים, והתוס' הרא"ש, שם ביומא הקשו סתירה זו שבין הרישא וסיפא של הברייתא. ז"ל התוס' ישנים, ואחד שערי מדינות - וא"ת ואמאי מחייבי בה, משום דנכנסין דרכו לבתים, והא פטרינן לקמיה בית שער, אף על פי שנכנסין דרכו לבית? וי"ל, דעדיפי מבית שער, לפי שהוא דבר קטן, אבל אלו הוה להו כפתח חצירות, שהם גדולים, ונכנסים דרכם לבתים, עכ"ל.

וצריך להבין כוונתם, מהו הגדר של גדולים, וכן הא דמסיימים, ונכנסים דרכם לבתים, צריך ביאור, שגם דרך הבית שער, נכנסים לבתים. ואיכא לדחוקי בלשון קצת, ולומר שנתכונו לחד מהתירוצים הנ"ל, שדוקא שער העיקרי, שדרכו נכנסים למקום, כמו פתח הבית חייב. וזהו שכתבו גדול, שכך הוי שער הבית בדרך כלל שער גדול, דהיינו הפתח הבית עצמו, הוא גדול, שהוא העיקרי, שדרכו נכנסים לבית. או שנפרש כצד השני הנ"ל, דוקא שער העיקרי, מכיון שהוא הכרחי, כמו פתח הבית שהוא מוכרח להיות לבית, ובדרך כלל גדול. או שנפרש כצד השלישי, שער חשוב, שהוא בדרך כלל גדול, וכן עושים פתח הבית שער גדול וחשוב, וכן שער המדינה ועיר, הוא שער חשוב ועושים אותו גדול.

במנחות ובסוכה רש"י מפרש, שחייב בית שער הוא רק חייב מדרבנן, ולכאורה פירש הכי, כדי שלא יסתרו הברייתות אהדדי. וכלומר, שהברייתא דיומא הפוטרת, רק פוטרת מדאורייתא, והברייתא דמנחות, וכן סתמא דהש"ס דסוכה, המחייבות, רק מחייבות מדרבנן. הריטב"א ביומא שם מוכיח מזה, ששיטת רש"י הוא, שחייב שערים הוא חייב דאורייתא. שכיון שפירש שסיפא של הברייתא שם, הפוטרת בית שער, מדבר לגבי חייב דאורייתא, אם כן צריך לפרש שגם הרישא של אותו ברייתא, המחייבת שערים, מדברת על חייב דאורייתא. שאילו הרישא רק מדרבנן מחייבת, מאי שנא שערים, מבית שער, שניהם פטורים מדאורייתא, ושניהם חייבים מדרבנן. אלא ודאי מוכח, שהרישא מחייב שערים מדאורייתא, והסיפא פוטרת בית שער מדאורייתא.

אם כן חזר הסתירה, מאי שנא שערי מדינות, שחייבים מדאורייתא, ומאי שנא בית שער שפטור מדאורייתא. ואיכא לתרץ שיש לחלק בענין כיצד השער עשוי ולמה עשוי, ותחילה אקדים החילוק לפרשו בדרך כללי, ושוב אחזור לפרט החילוק יותר בפרט. בדרך כללי אפשר שיש לחלק ולומר, שרק שער עיקרי, מרבינן מבשעריך, אבל שער שאינו עיקרי, לא מרבינן.

ובפרט איכא לפרש, שרק חד שער לכל מקום מרבינן, אבל שער הפנימי ממנו, לא נתרבה. אם כן לגבי בית, חד שער, שהוא פתח ביתו, נתרבה מבשעריך, כדאיתא באותם ברייתות מפורש, אבל הבית שער, שהוא שער חיצון, המוליך לאותו שער, לא נתרבה. וכן נתרבה חד שער שממנו נכנסים למדינה, או לעיר, או לחצר, אבל שיתחייב גם שער שיותר פנימי ממנו, לא. שעיקר שער של כל מקום, הוא הנלמד מבשעריך, ועיקר השער הוא השער שנכנסים ממנו לתוך המקום שהשער עשוי לא. לגבי בית

והפרשה סדורה (לר' חיים קניבסקי) מזוזה פרק א' ס"ק כ"ה, פירש התוס' כדרך האחרון שרצו לומר שער חשוב. עיין שם טעמו, שהוא משום שמפרש שבזה שהוא שער חשוב, נחשב השער כבר קצת כחלק מדירתו. אבל אי לא הוי שער חשוב, לא היינו יכולים לראות לפניו מהשער ככבר התחלת דירתו, שרק עושים שער חשוב לבית דירה, עיי"ש.

נמצא ששיטת רש"י, ששער עיקרי, חייב מדאורייתא במזוזה, ולכן שערי מדינות עיירות ומבואות, אם הם שערים עיקרים, הם חייבים מדאורייתא במזוזה.

שיטת תוס'

כבר מובא קושית ותירוץ התוס' ישנים ותוס' הרא"ש, על הסתירה שבין רישא לסיפא של הברייתא. ובפשטות מדסברו שיש כאן קושיא חזקה שצריך לחדש שיש חילוק בין שער עיקרי לשער שאין עיקרי, יש להוכיח שנקטו בפשיטות שחייב שערים הוא חיוב דאורייתא, ולא רק אסמכתא. שאילו סברו שהוא רק מדרבנן, אזל כל תוקף הקושיא, וטפי איכא לתרץ שכך גזרו. ואף שבודאי יכולים לפרש תירוצם לחלק בין שער עיקרי לאין עיקרי, שהוא חילוק מדרבנן, כיון שלא כתבו שרק גזרו על שער עיקרי, לכאורה פשטות לשונם משמע שסברו שהוא חיוב דאורייתא.

התוס' בשלשה מקומות שבש"ס הנ"ל, יומא, מנחות, וסוכה, גם כותבים בחד תירוץ, כרש"י, שחד מדאורייתא וחד מדרבנן, לענין הסתירה בין הברייתות, שחד פוטר וחד מחייב, וכן הסתמא דגמרא דסוכה לחייב. נמצא שלתירוץ ההוא הברייתא דיומא הפוטר מדאורייתא פוטר, ואם כן קיים הוכחת הריטב"א, שאם כן גם הרישא המחייבת שערים, מדאורייתא מחייבת. נמצא שלפי תירוץ זה שיטתם שחייב שערים הוא חיוב דאורייתא. אבל לענין כיצד מחלקים בין בית שער ובין שאר השערים, במחלוקת תלויה.

הר"ן בסוכה דף ד. מדפי הרי"ף סובר כתירוץ התוס' הזה, ומפרשו ז"ל, ובתוס' תירצו, והוא הנכון, דמדאורייתא אפילו בית שער אכסדרה ומרפסת של בתים וחצירות פטורין, כיון שהן עצמן אין מיוחדין לדירה, כפשטא דההיא דפרק קמא דיומא, וכו'. וכי אמרינן הכא, ובאיזך מתניתא דהתם, דבית שער אכסדרה ומרפסת חייבין, היינו מדרבנן, מפני שפתוחין למקום חיוב, מידי דהוה אשערי עיירות ושערי מדינות, עכ"ל. נמצא שלפירושו אף שחייב שערי עיירות ומדינות חייבים מדאורייתא, כדהוכיח הריטב"א, ואף שמדובר שהבית שער פתוח למקום חיוב, כדכתב הר"ן, עדיין סובר שבית שער פטור מדאורייתא. ורק מדרבנן מחייבין ליה, דומיא לחיוב שערי מדינה ועיר. אם כן לכאורה צריך לומר שיפרש הטעם שאין הבית שער חייב מדאורייתא, כמו שפירשנו לפי שיטת רש"י, וכמו שהקשו ותירצו התוס' ישנים.

אבל הטור בשם הר"י אינו נראה שמפרש דברי הר"י והתוס' הכי. שז"ל הטור, ואם בית פתוח לאחד מאלו (מרפסת ובית שער וגינה), חייב, וכו'. ור"י פי', דבית שער חייב מדרבנן, אפי' אין בית פתוח לו, עכ"ל. אם כן מביא תחילה שאם בתים פתוחים לבית שער יש חיוב מדאורייתא, ומביא את זה בסתמא שסובר שזה לדברי הכל אמור. ומדויק שסבר שהוא חיוב מדאורייתא, מהמשך לשונו שמביא שיש גם דין דרבנן לר"י. ומביא שהר"י סובר שאף אם אין פתוח לבית חייב מדרבנן. אם כן לכאורה ברור שהטור סבר שלר"י פשוט שיש חיוב דאורייתא אם הבית שער פתוח לבית, ולכאורה חיובו ממילת בשעריך. ומפרש שיש חיוב מדרבנן אם אין פתוח לבית.

נמצא שמפרש שהברייתא דיומא הפוטר מדאורייתא בית שער, מדובר בבית שער שאין פתוח לבית, והברייתא דמנחות המחייבת מדרבנן בית שער, גם מדובר על בית שער שאין פתוח לבית. ולכאורה יצא לו זאת מהסתירה בין

וזה שהטור כותב שלר"י חייב מדרבנן אף היכא שאין פתוח לבית, הכוונה אף שאין פתוח ישר לבית אלא דרך חצר. ושיטה ראשונה המחייבת אם פתוחה לבית, מפרשה דהיינו דוקא אם פתוח ישר לבית. וזה כוונת הטור שלר"י יש חומרא שלא נמצא לפי שיטה ראשונה, שיש עוד חיוב אף שאינה פתוח ישר לבית אלא שדרכו מגיעים לחצר, אלא שחיוב זו הוא רק מדרבנן.

ויש כמה קושיות במהלך זו, חדא שהברייתא אומרת מפורש שבשעריך מרבה שערי בתים, ואיך כותב שאין פתח הבית נקרא שער, ויתר דבריו על דבר זה תלוי. ועוד שהטור סתמא נקט שלר"י חייב אף שאין פתוח לבית, ולא התנה אבל פתוח לחצר. ועוד שפשטות לשון הטור משמע שאף הר"י מודה שחייב מדאורייתא אם פתוח לבית, ורק מוסיף שאף חייב מדרבנן אם אין פתוח לבית. ולערוך השולחן לגמרי פליג הר"י, שהוא סבר שכל החיוב הוא רק מדרבנן אף אם פתוח לבית, ואף אם אין פתוח ישר לבית עדיין יש חיוב מדרבנן אם פתוח לחצר. ועוד שרוצה להשוות בזה שיטת הר"ן בתוס' לשיטת הטור בתוס'. אם כן איך מפרש זה שסיים הר"ן שהחיוב מדרבנן הוי מידי דשערי עיירות, הרי חיוב של שערים לשיטתו הוא אף שאין פתוחים לבית, ואילו החיוב מדרבנן דבית שער שגזרו לחייב מחמתו הוא דוקא אם פתוחים לבית.

נמצא שלדברי הכל הבעלי תוס' סוברים שחיוב שערים הוא חיוב דאורייתא. אבל יש מחלקות מתי יש חיוב זה, ומתי פטור כדין הבית שער. התוס' ישנים סוברים שדוקא שער עיקרי חייב, וכן סברו התוס' לפי פירוש הר"ן בשיטתם. ולפירוש הטור בשיטתם דוקא אם פתוחים למקום דירה, שהיינו שדרך השערים מגיעים לבתים חייבים. ותנאי זה שצריך להגיע לבית גם התוס' ישנים מודה בו ורק שהוא מוסיף עוד תנאי שצריך שער עיקרי, וכן נראה שסבר הר"ן. ולשיטת הערוך השולחן בכל גוונא יש חיוב על שער מדאורייתא לשיטת התוס' והר"ן, אף אם אין פתוחים לבית ואף שאינם שער

הרישא לסיפא דברייתא דיומא, מאי שנא שמרבה שערים, וממעט בית שער. מזה מוכיח שהפטור של בית שער הוא דוקא אם אין פתוח לבית, ואילו החיוב דבשעריך הוא דוקא אם פתוחים לבתים, דהיינו שדרך שערים אילו מגיעים לבתים. אבל עדיין קשיא שהברייתא דמנחות מחייבת בית שער, ועל זה מתרץ שהתם רק מדרבנן מחייב, אבל מדאורייתא פטור כדאיתא ביומא.

אם כן לפי פירוש הטור בתוס', לא סבר לחלק בין שער עיקרי לאין עיקרי, אלא שיש לחלק בין שער הפתוח לבית לשער שאין פתוח לבית. ולכאורה התוס' ישנים גם כן סוברים לחלק בין הפתוח לבית לאין פתוח לבית. שכך נקטו בלשון קושיתם, כמובא לעיל, וא"ת ואמאי מחייבי בה, משום דנכנסין דרכו לבתים, והא פטרינן לקמיה בית שער, אף על פי שנכנסין דרכו לבית. רק לא ניחא להו לפרש שהברייתא דיומא רק פטרה בית שער אם אינה פתוחה לבית, ולכן הוכרחו לחלק בין שער עיקרי לאין עיקרי.

אבל הערוך השולחן יש לו דרך אחרת לפרש כיצד תירצו התוס' הסתירה שבין הרישא לסיפא של הברייתא. שהערוך השולחן הוכיח מסתירה זו, שיש חילוק בין הנקרא שער להנקרא פתח. ששם שער הוא דוקא בפתח שאינו פתוח לבית, ואילו הפתוח לבית, פתח נקרא. ממילא הבית שער אינו נתחייב מדין בשעריך, שרק שערי מדינות עיירות וחצירות, שאינם פתח לבית, נקראים שער. אם כן הברייתא דיומא הפוטרת בית שער מדאורייתא בכל גוונא אמור, אף אם פתוח לבית. וחיוב שערי מדינות עיירות וחצירות גם כן בכל שער אמור, ואין צריך לחלק בין שער עיקרי לאין עיקרי, וגם אין צריך לחלק בין אם מוליכים לבית או אין מוליכים לבית. וזה שחייבה הברייתא דמנחות על כרחך רק מדרבנן חייבה. אבל עדיין סבר שהרבנן רק חייבו היכא שעל כל פנים מוליכים לבית. ואף אם אין פתוחים ישר לבית, אלא רק דרך אחר, כגון בית שער לחצר, ומחצר לבית, עדיין חייב.

עיקרים.

הרי"ף

הרי"ף הלכות מזוזה דף ו. מביא הברייתא השנית שביומא שם, שדורשת מבשעריך לחייב השערים, ופוטרת בית שער דאינו בית. ואחר כך כותב בסוף העמוד ז"ל, ואי קשיא לך הא דתניא, בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזה, התם בשבתים פתוחין לתוכן, עכ"ל. לכאורה בפשטות יצא לו לחלק בין אם בתים פתוחים לו אם לא, דסבר שהכי הוא חיוב שערים, שדרכם מוליכים לבית, וכנ"ל כך הוא משמעות הירושלמי. ולכן אף שהברייתא ביומא סתמא קתני, ומשמע אף אם פתוח לבית פטר, סבר שעל כרחק זה אינו. שאם כן יש סתירה בין הרישא של הברייתא המחייב שערים, ובין הסיפא שפוטרת בית שער, אלא על כרחק הסיפא בשאין פתוח לבית מיירי. והברייתא דמנחות המחייבת על כרחק דוקא אם פתוח לבית חייב, שאם אין פתוח לבית מנלן לחייב. אם כן לכאורה פשטות לשונו משמע שסבר שיש חיוב דאורייתא על שערים המולכים לבית. שסתמא מביא הברייתא שדורשת מבשעריך לחייב שערים, ואין לנו שום הכרח לומר שיסבור שהוא רק אסמכתא.

וכן הוא משמעות הר"ן והריטב"א שכך הבינו שיטתו, שהם מביאים תחילה שיטת הרי"ף שאם פתוחים לבית חייבים, ושוב מביאים שהתוס' סבר שחייבים מדרבנן, אף אם אין פתוח לבית. אם כן משמע האם פתוח לבית, דברי הכל חייב מדאורייתא.

אלא שעדיין לא ברור שיטתו בזה, שהרי הריטב"א שם ביומא כותב מפורש שדין שערי מדינות עיירות וחצירות הוא רק אסמכתא. ושוב בסיפא של אותו עמוד, הריטב"א מביא הסתירה שבין הברייתות, וכותב שאינו יכול לתרץ כרש"י שהפטור הוא רק מדאורייתא, שאם כן כנ"ל, יצא שגם חיוב שערים הוא חיוב דאורייתא, והוא סבר שהוא רק דרבנן. ושוב מביא תירוץ הרי"ף, שביומא פוטר אם אין פתוח

לבית, ובמנחות מחייב אם פתוח לבית. נמצא שאף שלא פירש הריטב"א מה דחקו לומר שחיוב שערים הוא רק אסמכתא, אבל מכל מקום עדיין סבירא ליה שיש לחלק בין אם פתוח לבית או לא. אם כן לכאורה הריטב"א יסבור, שמה שדחקו לומר הכי גם יסבור הרי"ף מאותו טעם שצריך לומר הכי, ועדיין סבירא ליה שיש לחלק בין אם בית פתוח לו או לא.

אם כן לכאורה אף שאין שיטת הרי"ף ברורה, בפשטות שיטתו שהוא חיוב מדאורייתא, כדסברו הר"ן והריטב"א, מדהביא דרשת בשעריך סתמא, ולא רמז לן שהוא רק אסמכתא. והכי סבר הגדולי הקדש סימן רפ"ו ס"ק ו', עיין שם שסבר שהוא ברור, ולא רצה לומר אף בשיטת הריטב"א שיסבור שחיוב בית שער הוא רק חיוב דרבנן, ונשאר בצריך עיון אם כן מאיזה טעם פטר שערים מדאורייתא, וכותב אולי משום שאין להם תקרה.

אבל לכאורה תמוה שאם חיוב שערים הוא רק מדרבנן, חוץ משער בית שהוא פתח למקום שיש תקרה, אם כן מנלן לחייב שום שער שאינו פתח הבית, הרי בשעריך דקרא גם מדובר דוקא בשער שהוא פתח הבית. ולכאורה כל חייליה לומר הכי שלא מסתבר לו לחלק בין פתוח לבית או לא, אם לא שלומדים לחלק הכי מחיוב שערים, שהוא חיוב על שער המוליך לבית אף שאינו בית עצמו. אבל אם כן חסר לן המלמד, שעל כרחק התורה לא דיבר על שער שאינו שער בית, מדאינו מקורה, או מטעם אחר, על כרחק לומר שהוא רק סברא דרבנן.

וחוץ מזה על כרחק מצינו בראשונים שיש לחלק בין אם פתוח לבית או לא מדרבנן. שהר"ן סבירא ליה הכי בשיטת התוס', שכנ"ל הר"ן למד שיטת תוס' שאף אם פתוח לבית עדיין פטור מדאורייתא, וכתבנו לעיל שהוא משום שסבר שיש לחלק בין שערים ובין בית שער, עיין לעיל הטעמים. ועדיין סובר שרק חייבו החכמים אם הבית שער פתוח לבית, אם כן על כרחק מצינו חילוק בראשונים אף בדרגת חיוב

דרבנן, בין אם פתוח לבית או לא, אם כן מנלן לומר שלא יסבור הריטב"א גם כן הכי. וכן מביא הוא, שהכי כתב הסמ"ק מפורש כמו הר"ן, שאם פתוח לבית הוא חיוב מדרבנן. ובסמ"ק איכא למימר או שסבר כהתוס', ופירש שיטתם כהר"ן, או סבר כהר"ף ופירש שיטתו כהריטב"א. עיין שם שכותב שדוחק לומר שהריטב"א יסבור כהסמ"ק, וצריך עיון שאדרכה טפי ניחא לומר הכי להשוות שיטות הראשונים, וכנ"ל לשיטתו צריך ביאור מאיזה טעם חייב מדאורייתא בית שער דוקא. והוא השאיר שיטת הסמ"ק בצ"ע, ולא הביא שם שהר"ן גם כן כתב כהסמ"ק.

אבל מביא שם שהדעת קדושים ס"ק י"ג הסתפק בשיטת הר"ף, אי סבר שחיוב שערים הוא חיוב מדאורייתא או רק דרבנן. עיין שם שלא פירש הדעת קדושים מקום ספיקתו, רק כתב שלפי תירוץ השני שבתוס' (ומתוך יתר דבריו שם ברור שכוונתו על תירוץ השני שבתוס' מנחות שמביא תירוץ הר"ף שם), יש להסתפק אם הוא חיוב דאורייתא או דרבנן. והמקדש מעט שם ס"ק כ"ח, מביא דברי הגדולי הקדש שהוא דאורייתא, וכותב שכן הוא גם בטור, וכנ"ל, ושוב מביא שהדעת קדושים נסתפק בזה, ולא מכריע.

שיטת הרמב"ם

ז"ל הרמב"ם הלכות מזוזה פרק ו' הלכות סוף הלכה ז'. בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר, פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויין לדירה. אם היו בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו, חייבין במזוזה. ובהלכה ח' ממשיך, לפיכך, אחד שערי חצרות, ואחד שערי מבואות, ואחד שערי מדינות, ועיירות, הכל חייבים במזוזה, שהרי הבתים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. אפילו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה, הואיל והפנימי חייב במזוזה, כולן חייבין. ומפני זה אמרו, שער הפתוח מן הגינה, לחצר, חייב במזוזה.

מבואר מהרמב"ם בהלכה ז' שפוסק כהר"ף, שהחילוק שבין הברייתות דיומא ומנחות, אם בית פתוח להם או לא. אם כן לכאורה כל מה שנאמר בדברי הר"ף גם בדברי הרמב"ם אמור. וכן נראה מהרבה דברי הפוסקים המובאים לעיל, ואתחיל דברי, בדבריהם ז"ל. הטור שכנ"ל הביא שיטת ראשונה לחייב כשבתים פתוחים לתוכו, ושוב הר"י המחייב מדרבנן אף אם אין פתוחים, ודייקנו לעיל מזה שסבר שאם פתוחים לבית חייב לדברי הכל מדאורייתא. שהטור הביא השיטה הראשונה סתמא, משמע שסבירא ליה שהוא דין פשוט לכולי עלמא שאם בתים פתוחים לתוכו יש חיוב דאורייתא. ממילא יש אותו משמעות שהטור למד שחיוב שערים הוא חיוב דאורייתא לרמב"ם, שברור מלשון הרמב"ם, ששני הדינים נלמדים חד מהשני.

והר"ן הנ"ל שגם דייקנו שסבר ששיטת הר"ף ששערים הוא חיוב דאורייתא, אף שהר"ן כתב דבריו בשם הר"ף, מכל מקום שם הר"ן הביא כל השיטות על סוגיא זו, ואילו סבר שהרמב"ם פליג על הר"ף בזה בפשטות היה מביא שיטתו. אם כן לכאורה משמעות הר"ן והטור שלמדו גם בשיטת הרמב"ם שחיוב שערים, ובית שער הבית, הוא חיוב דאורייתא.

וכן דברי הגדולי הקדש, ובפשטות גם דברי הדעת קדושים והמקדש מעט, כותבים דבריהם על דברי הר"ף והרמב"ם. ולכן הדעת קדושים מסופק אם סוברים שהוא דין דאורייתא או דרבנן, ולגדולי הקדש פשטיה ליה שהוא חיוב דאורייתא, והמקדש מעט מביא דברי שניהם ולא מכריע.

אבל לעניות דעתי צריך עיון טובא בזה. שלכאורה לשון הרמב"ם וסדר דבריו קשה מאד להבין, אם סבר שיש חיוב דאורייתא על שערים ממילת בשעריך. שבשלמא בשיטת הר"ף, כתבנו שפשטות לשונו משמע שסבר שהוא מצוה דאורייתא, מדהביא רישא של הברייתא שדורשת חיוב שערים מבשעריך, ושוב מביא

חילוק אם פתוח לבית, ומאד מסתבר לומר שיצא זאת מהבנתו את דין של בשעריך, וכנ"ל. אבל לומר הכי בשיטת הרמב"ם לכאורה קשה מאד, שהרי הרמב"ם בהלכה ז' הביא חילוק שאם בתים פתוחים לתוכו חייב, ורק אחר כך בהלכה ח' הביא דין השערים, והתחיל ההלכה במילת, "הילכך". אם כן אדרבה לא למד דין של בתים פתוחים לבית מדין שערים, אלא למד דין שערים מדין בתים פתוחים לו. ואילו סבר שיש מצוה דאורייתא לתת מזוזה על שערים, הוה ליה להביא דין שערים ברישא, וגם דרכו להביא דרשת חז"ל בהרבה פעמים, והיה כותב כתיב בשעריך, ולמדו ז"ל מזה לחייב כל השערים. ואחר כך בהלכה ח' היה כותב, לפיכך, אם בתים פתוחים למקומות אלו, הם חייבים, שנעשה הבית שער, כשער לבית.

אלא ודאי סבר שחייב שערים הוא רק דין דרבנן, ולכן מתחילה כתב הדין של בתים פתוחים לתוכו, שהוא התחלת הדרבנן, והיותר קרוב לדאורייתא. שהחכמים חייבו אף בית שער הפתוח לבית, גזירה אטו הבית עצמו, ושוב מביא בהלכה ח' שהחכמים המשיכו לגזור ואמרו, לפיכך גם כן אף כל שער כלול בגזירה זו, והכל מטעם שהם מוליכים לבית, ואטו חיוב הבית.

עוד זאת שהכסף משנה שם בהלכה ה' (וכן מביאו בבית יוסף בסימן רפ"ו), מביא תשובה מהרמב"ם לחכמי לנויל, לבאר שיטתו שסבר שרק פתח שתלוי בו דלת חייב במזוזה. זה מקצת לשונו, הלא תדעו, שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער, שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך. וכי בשני מקומות מניחין, על המזוזה, ועל השער? אלא כך אמר, על מזוזות ביתך, ועל מזוזות כל שעריך. וכך אמרו חז"ל, אחד שערי בתים, ואחד שערי מדינות, ולא אמרו אחד פתחי בתים. שכל פתח שאין לו דלתות, פתח מיקרי, שער לא מיקרי, עכ"ל.

מבואר שלמד הרמב"ם שפירש שער הוא פתח שיש עליו דלת, ולכן למד ממילת בשעריך, שרק חייב הפתח במזוזה, אם תלוי על הפתח דלת. אם כן כבר בא מילת בשעריך ללמד דין זה, ועל כרחק דרשת בשעריך המובא בבבלי, לחייב שאר שערים, חוץ משער ביתו, היא אסמכתא בעלמא. ולעיל כתבנו שצריך ביאור מה דחק להריטב"א לומר שדין שאר שערים הוא רק דרבנן, ואי סבר כהרמב"ם בזה מבואר מה דחקו, שבשעריך בא למעט שרק מזוזות בית שהם נקראים שער חייבים במזוזה. ולשון התחלת התשובה גם כן משמע הכי, שכתב הרמב"ם, וכי בשני מקומות מניחין, על המזוזה, ועל השער, ואילו סבר שחייב שאר שערים הוא דין דאורייתא, ודאי הוה שני מקומות, על הבית, ועל השער. ומנא ליה לרמב"ם לומר שעל פתח ביתו רק חייב אם תלוי עליו דלת, זה רק דין של שערים, ולא דין של מזוזות הבית.

אלא שאם כן צריך ביאור המשך לשונו כשכתב, אלא כך אמר, על מזוזות ביתך, ועל מזוזות כל שעריך, מה כוונתו במילת כל שעריך. הכי הוה ליה למכתב, אלא כך אמר על כל שערי מזוזות ביתך. מדכתב כל שעריך, משמע שרצה לרבות שלא רק על שער הבית, אלא הוא הדין על שאר שערים. אבל אם כן חזר השאלה מנא ליה זאת שיש לרבות שאר שערים, הרי ממילת בשעריך כבר צריך ללמד שצריך דלת, וכן מה כוונתו בלשון השאלה. ואולי איכא למידחק שכוונתו על מזוזות בתיך וכל שערי הבית, אבל לא בא לרבות אף שערים שחוץ מהבית. ומזה שהמשיך להביא מה שאמרו חז"ל אחד שערי בית ואחד שערי מדינות, אין להביא ראיה, שמבואר מהמשך הלשון שכוונתו להראות שחז"ל תמיד השתמשו בלשון שער, ולא בלשון פתח. וכמו שסיים דבריו שם, ולא אמרו אחד פתחי בתים.

ושוב מצאתי קצת מדברי אלו ברמז בספר

פרשה סדורה שם סוף ס"ק כ"ה. עיין שם שכתב שאם היינו מפרשים דברי הרמב"ם בתשובה כהריטב"א, שחיוב שערים הוא רק דרבנן, היה ניחא רישא של התשובה, אבל סיפא של התשובה לא משמע כן, ונשאר בצ"ע. אבל לא הביא שם לדייק מסדר דברי הרמב"ם ביד, וממילת לפיכך שהתחיל בו הלכה ח' שם. וכנ"ל אולי מדבריו ביד, יש להוכיח שצריך לדחוק לשון תשובתו, ולומר שכוונתו כל שערי הבית, אבל עדיין צ"ע.

לסכם נמצא לנו ה' דרכים בכוונת הפסוק בשעריך

1. פשטות שיטת הרי"ף, והטור גם בשיטת הרי"י:

בשעריך הוא חיוב דאורייתא לתת מזוזה על כל שער המוליך לבית. ולכן אחד שערי חצירות או מבואות או עיירות או מדינות, או בית שער, אכסדרה, ומרפסת, כל שמוליכים לבית חייב מדאורייתא במזוזה. אבל אם אין השער מוליך לבית, אלא מוליך למקום פטור, לרי"ף אין שום חיוב מזוזה לשער זה, ולרי"י יש חיוב מדרבנן.

2. שיטת רש"י, ותוס' ישנים, ותוס' הרא"ש, וכן שיטת יתר בעלי התוס' לפירוש הרי"ן בשיטתם:

בשעריך הוא חיוב דאורייתא לתת מזוזה על כל שער גדול המוליך לבית, אבל בלאו הכי אין חיוב. ופירוש גדר זה אינו ברור, וכתבנו כמה דרכים להגדיר זאת, או שצריך שער חשוב, או שהחיוב על השער הראשון שבו נכנסים למקום החיוב, או שיש לשער איזה הכרח. ובדרך כלל צריך שיהיה שער עיקרי, להיות חייב במזוזה. ולכן שער מדינה עיר וחצר, המוליכים לבית חייבים מדאורייתא במזוזה. אבל בית שער שהוא אינו שער עיקרי, פטור מדאורייתא ממזוזה, אבל עדיין חייב מדרבנן, כל שמוליך לבית.

3. שיטת הערוך השולחן לפי שיטת הבעלי תוס':

בשעריך מחייב כל הנקרא שער, והוא כל פתח שאינו פתוח לבית, אלא רק למקום, כשער חצר או עיר. וחיוב על השערים אינו קשור לבית כלל, רק התורה מחייבת כל שער שנכנסים ויוצאים מתוכו. ולכן שערי מדינות עיירות מבואות וחצירות חייבים מדאורייתא בין שמולכים לבית ובין שאין מולכים לבית. ופתח הוא הנקרא אם פתוח לבית, ורק פתח הפתוח לבית דירה חייב במזוזה מדאורייתא. אבל מדרבנן חייב אף פתח שפתוח לבית, אם דרכו מגיעים לבית דירה, ואף שאינו פתוח ישר למקום דירה, אלא דרך מקום אחר, כגון פתח בית שער, הפתוח לחצר, הפתוח לבית. אבל אם אין מוליך הפתח לבית כלל, פטור אף מדרבנן ממזוזה. ולכן בית שער אף שהוא פתוח ישר לבית רק חייב מדרבנן, ואף אם אין פתוח ישר לבית, אלא מוליך לבית, עדיין חייב מדרבנן, אבל אם אין מוליך לבית כלל פטור לגמרי.

4. שיטת הריטב"א

חיוב שערים חוץ משער הבית עצמו, הוא רק חיוב מדרבנן, ואסמכוהו החכמים על הפסוק. ורק חייבו החכמים אם השער מוליך לבית, ולכן אחד שערי מדינות ועיירות מבואות וחצירות, ובית שער אכסדרה ומרפסת המוליכים לבית, פטורים מדאורייתא, וחייבים מדרבנן. ואם אין מוליכים לבית פטורים אף מדרבנן.

5. שיטת הרמב"ם לפי מה שהשיב לחכמי לונל

בשעריך הוא בא ללמד שרק פתח שתלוי עליו דלת חייב במזוזה. שהכי פירוש שער, פתח שיש עליו דלת, ופירוש פתח הוא פתח שאין עליו מזוזה. ולעיל הארכנו שיש ראיות שהרמב"ם מחמת זה סבר כהריטב"א שחיוב שאר שערים הוא רק חיוב מדרבנן, מכיון שכבר למד מבשעריך שצריך דלת לפתח. אבל גם כתבנו שאין זה ברור, ואפשר שלמד שני הדינים ממילת בשעריך, חיוב שאר שערים, וגם שרק חייב אם תלוי בפתח דלת.

הוא רק חיוב מדרבנן, או שיש מחלוקת או שאלה בזה, משמע שסברו כדבר פשוט שהוא חיוב דאורייתא.

אבל כבר מובא לעיל שאכן הדעת קדושים באמת נסתפק לומר אף בשיטת הרי"ף והרמב"ם, שחיוב בית שער הוא רק חיוב מדרבנן, ואף שהגדולי תרומה חלק עליו, המקדש מעט מביא דברי שניהם, ואינו מכריע, משמע שגם לו היה מקום לספק. ובס"ק ב' המקדש מעט כותב שחיוב שאר שערים הוא חיוב מדאורייתא, לפוסקים, אם מוליכים לבית. וממשיך שלריטב"א הוא רק חיוב דרבנן. וכתב לעיין בהגדולי הקדש בס"ק ו', ששם האריך בדין בית שער, וכנ"ל, שם העלה שבית שער הפתוח לבית חייב מדאורייתא. והמקדש מעט כנ"ל, הביא עליו שהדעת קדושים נסתפק בזה, אם כן לכאורה ספיקו אף על השערים.

גם כבר מובא שהערוך השולחן סבר שיש חיוב מדאורייתא על שאר שערים ואף אם אין מוליכים לבית. אבל גם כבר נתבאר שמיתר הפוסקים לא משמע הכי, ושם נתבאר גם הדוחק שיצא מדבריו בפירוש דברי הטור והראשונים. ואף הערוך השולחן מודה ששיטת הרמב"ם והרי"ף שרק חייב שערים הפתוחים למקום דירה, ורק סבר שנחלקו רוב רבותינו עליהם. ונראה שכוונתו בזה, להבעלי תוס', והר"ן והטור. אבל לכאורה אין שיטת הבעלי תוס' ברור, שרק בתוס' סוכה חולק על הרי"ף, אבל ביתר התוס' רק מביאים שני התירושים, וכן הרא"ש מביא שני התירושים ואינו נראה כמכריע, ועיין ב"ח שם ס"ק ז' שסבר שמכריע, וצ"ע מינה ליה. וגם נתבאר שסובר הערוך השולחן שבית שער אף שפתוח לבית פטור מדאורייתא, ואם אין אפילו מוליך לבית, פטור אף מדרבנן.

ולבעלי התוס' והיש אומרים שמחייבים בית שער ואף שאין אפילו מוליך לבית, לפי פירוש שאר הפוסקים, וכמו שיתבאר עוד לקמן בע"ה,

הטור ושולחן ערוך יו"ד סימן רפ"ו סעיף ב', פוסקים הדין של שאר השערים, ז"ל, ואלו הן המקומות שחייבים במזוזה אחד שערי בתים ושערי חצירות מדינות ועיירות, עכ"ל. ובסעיף ז', הטור פוסק הדין של בית שער, ז"ל, מרפסת, וכו', ובית שער והגינה, פטורין. ואם בית פתוח לאחד מאלו חייב, וכו'. ור"י פי' דבית שער חייב מדרבנן, אפי' אין בית פתוח לו, עכ"ל. וכבר כתבנו לעיל להוכיח מזה שסבר הטור שחיוב בית שער הפתוח לבית, הוא חיוב דאורייתא לדברי הכל, וממילא גם חיוב שערים הוא חיוב מדאורייתא, שחיוב בית שער נלמד מחיוב שערים.

אבל השולחן ערוך בסעיף ז' משמיט מילת מדרבנן כשמביא שיטת הר"י. ז"ל, מרפסת, וכו', ובית שער והגינה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב, אפילו אין בית פתוח לו, עכ"ל. ואף שבודאי שיטת הר"י היא שרק חייבת מדרבנן אם אינה פתוחה לבית, איכא למימר שהשמיט המחבר מילת מדרבנן, מחמת שלא היה ברור לו לפסוק שלשיטה ראשונה יש חיוב מדאורייתא אם בתים פתוחים לתוכו. ואי היה כותב בשיטת היש אומרים שאם אין פתוחים לבית חייב רק מדרבנן, היה המשמעות שפוסק שיש חיוב דאורייתא אם בתים פתוחים לתוכו לדברי הכל, וכנ"ל בשיטת הטור.

אבל הש"ך שם ס"ק י"ז, כותב עליו ז"ל, חייב - היינו מדרבנן, כדאיתא בטור ופוסקים, עכ"ל. ואילו סבר שגם אם פתוח לבית הוא חייב רק מדרבנן עדיפא מיניה היה לו לאשמועין, שאפשר אף אם פתוח לבית הוא רק חיוב מדרבנן. אלא ודאי משמע שסבר שאם פתוח לבית הוא חיוב דאורייתא, לשני השיטות. וכן מסתמית כל יתר הנושא כלים על השולחן ערוך, בין בסעיף ב' כשמביא השולחן ערוך דין השערים, ובין בסעיף ז', כשמביא דין בית שער, ולא כתבו שום דבר לפרש שאף אם פתוח לבית

הפרטים. ובעניונו הארכנו לעיל להראות מקום לומר שאף לרמב"ם יש סמך גדול לומר שסבר שהוא רק חיוב מדרבנן. ולכן כתבתי בדין, שיש מקצת פוסקים שסוברים, או שלפחות מסופקים לומר, שהוא רק חיוב מדרבנן, ולכן במקום שיש כמה ספיקות בלאו הכי, אפשר לצרף שיטתם להקל.

אם מחייבים גם בשאר שערים מדרבנן ואף אם אין מוליכים לבית כלל יתבאר עוד לקמן בע"ה. ועיין שם בדעת קדשים סוף ס"ק י"ג שמצרף ספיקו, לומר שאף לרי"ף הוא פטור מדאורייתא, באולי, לתוך ספק ספיקא מדאורייתא, וספק אחד מדרבנן, עיין שם על

(ב) בית שער, אכסדרה, ומרפסת, הפתוח ישר לבית, האם חייב במזוזה, ואם חיובו מדאורייתא או מדרבנן?

הדין

בית שער אכסדרה ומרפסת הפתוח ישר לבית חייבת במזוזה בשני פתחי הבית שער, לא מיבעי בפתח הפתוח לבית, אלא גם בפתח הפתוח לרשות הרבים. ונחלקו הפוסקים או חיובו מדאורייתא או מדרבנן, לכן נראה לי שהוי ספיקא דדינא, עיין במקור להבנה יותר ברורה.

הטעם

שער, אלא פתח, ורק פתח הפתוח לבית דירה חייב. לכן בשאלה א' שהנדון על השערים עצמם, רוב שיטות סברו שהוא חיוב דאורייתא, אבל גבי בית שער הרבה מהשיטות הסוברים שחיוב שערים הוא דאורייתא, יסברו שחיוב בית שער הוא רק חיוב דרבנן. ולכן כתבתי שהוא ספיקא דדינא, אי חיובו דאורייתא או דרבנן.

כבר נתבאר "בטעם" של שאלה א', רוב מה שצריך לשאלה זו, לכן כאן אסכם. שם נתבאר שהרבה למדו מבשעריך, לחייב כל שער המוליך לבית, אבל יש שנחלקו וסברו שהוא רק אסמכתא. ויש שסברו שאף שבשעריך, הוא חיוב דאורייתא לחייב שער המדינה והעיר והחצר, אבל בית שער אינו בכלל, שהוא אינו שער עיקרי. ויש מי שסובר שאף שחיוב שערים דאורייתא, בית שער שפתוח לבית אינו נקרא

המקור

המקור לדין זה כמעט כולו כבר נתבאר מתוך מה שכתבתנו למקור של שאלה א', ולכן כאן אכתוב רק ראשי פרקים, ולפרטים ומקורם המדויק עיין לעיל.

הסוגיא

דירה, והברייתא דמנחות מחייבת. וכן הסתמה דגמרא דסוכה מקשה כדבר פשוט שבית שער חייב. והרבה תירוצים נאמרו בזה בראשונים,

כבר נתבאר שיש סתירה בין הברייתא דיומא לדמנחות, לגבי הדין של בית שער אכסדרה ומרפסת, הברייתא דיומא פוטרת, דלא הוי בית

כמו שכבר נתבאר לעיל.

הראשונים

כמובא לעיל, משמעות רש"י בפירושו, שביט שער אכסדרה ומפרסת, כולל בין אם מקומות אלו נכנסים מיד לבית, ובין אם נכנסים דרכם לחצר ומשם לבית. ופירש רש"י במנחות וסוכה, שהחיוב במ הוא רק חיוב מדרבנן, ומשמעות דבריו שבכך מתרץ הברייתא דיומא הפוטר, שפוטר רק מדאורייתא, אבל אין הכי נמי יש חיוב מדרבנן. ולעיל הבאנו שהתוס' ישנים ותוס' הרא"ש, הקשו מאי שנא חיוב שערים, מחיוב בית שער, ותירצו שחד גדול ומוליך לבית, וחד קטן. ולעיל הארכנו לבאר כוונתם בתירוץ זה, וכתבנו להשוות שיטת רש"י לתירוץ. ובדרך כלל התירוץ הוא, שחיוב שערים הוא רק חיוב על שער עיקרי, ובית שער אין שער עיקרי, וכתבנו כמה מהלכים לפרש זאת, עיין שם.

ולעיל גם הבאנו שכתירוץ רש"י ליישב הסתירה שבין הברייתא בענין בית שער, לחלק בין חיוב דאורייתא לחיוב דרבנן, כך תירצו הבעלי תוס', בשלשה מקומות, ביומא בסוכה ומנחות, לחד תירוץ. גם לעיל הארכנו לבאר שיטת הר"ן, שסובר שהעיקר הוא כשיטת התוס', ופירש שיטתם כמו שכתבנו לרש"י, שאף אם מדובר שפתוחים מיד לבית, עדיין סברו התוס' שהחיוב הוא רק חיוב מדרבנן, וצריך לומר מן הטעם הנ"ל, שסבר לחלק בין חיוב שערים, שהוא חיוב של שער עיקרי, לחיוב בית שער, שאין שער עיקרי. היוצא ממהלך זה שחיוב בית שער, אף שפתוח ישר לבית הוא רק חיוב מדרבנן, ואין דומה לחיוב שערים, שהוא חיוב דאורייתא.

אבל הטור מביא שיטת הר"י, לחלק בין אם פתוח לבית, ובין שאין פתוח לבית. ולפי זה משמע שהבין כוונת התוס' שאם פתוח לבית בודאי חייב מדאורייתא, כמו שיש חיוב על שאר השערים. והחיוב מדרבנן שבברייתא מנחות הוא אם אין פתוח לבית. כך משמעות הפוסקים שפירשו כוונת הטור, וכמו שנתבאר באורך

לעיל בשאלה א, ואם כן פליג הטור על הבנת הר"ן בתוס'.

והערוך השולחן הבין כוונת רש"י ובעלי התוס' והטור בשם הר"י אחרת לגמרי. שסברו שאין דמיון בין חיוב שערים, לחיוב בית שער, ששם שער הוא דוקא לפתח שאין פתוח לבית, רק למקום, כעיר וחצר, ושם פתח הוא הפתוח לבית. ולכן בית שער הפתוח לבית, שאינו בית דירה, פטור ממזוזה מדאורייתא, שאינו שער, וגם אינו פתח שחייב, שרק הפתוח לבית דירה חייב. אבל מדרבנן חייבהו כל שהוא מוליך לבית, אף שאין פתוח ישר לבית. אבל אם אין מוליך לבית כלל אף לתוס' פטור. ולעיל הארכנו בשיטתו, והדחוקים היוצאים ממנו. אבל לענין שאלה זו, היצא מדבריו שסובר אף בשיטת הר"י שבטור, שאין חיוב על בית שער מדאורייתא, ואף אם פתוח ישר לבית.

הרי"ף כתב לחלק בין הברייתות, שהברייתא דמנחות המחייב, מדבר היכא שבתים פתוחים לתוך הבית שער. ולעיל הארכנו בביאורו. והעלנו שבפשטות סבר שחיוב שערים הוא חיוב דאורייתא, וסבר שהחיוב הוא דוקא אם השער מוליך לבית. ולכן, בית שער הפתוח לבית, חייב מדאורייתא, ובית שער שאין פתוח לבית, פטור ואף מדרבנן, וכך פירשו כוונתו הר"ן והטור. אבל גם הראנו שהריטב"א סובר שחיוב שערים הוא רק חיוב דרבנן, ועדיין מחלק כחילוק הרי"ף לתרץ הברייתות. אם כן לכאורה הוא יסבור שגם הרי"ף יודה לו, שחיוב שערים הוא רק חיוב דרבנן, וגזרו גם על בית שער הפתוח לבית, אבל לא על שערים ובית שער שאין פתוח לבית. וממילא אין שיטת הרי"ף מוכח שסבר שחיוב בית שער הפתוח לבית הוא חיוב דאורייתא.

ובשיטת הרמב"ם גם כן הארכנו, וכתבנו

שכך לומדים או מהברייתא דמנחות, או מחיוב שערים. ואם הוא חיוב דאורייתא או דרבנן. לרש"י ותוס' ישנים ותוס' הרא"ש, נראה שהוא רק חיוב דרבנן, וכן ליתר בעלי התוס', לפי הר"ן גם כן סברו הכי, וכן סבר הר"ן עצמו. אבל לטור לפי הר"י, ומסתמא כך פירש גם יתר התוס', אם פתוח לבית לעולם חייב מדאורייתא. ופי הערוך השולחן, אף לטור אליבא דהר"י, יש רק חיוב דרבנן. והר"י"ף, לר"ן והטור, יש חיוב דאורייתא אם פתוח לבית, אבל לריטב"א בפשטות יסבור אף ברי"ף שיש רק חיוב דרבנן. וברמב"ם הרבה סברו שסבר כדסבר הר"י"ף, אבל יש ראיות שסבר שאף אם פתוח לבית הוא רק חיוב דרבנן.

לרי"ף ורמב"ם הוא חיוב דאורייתא, וכן המקדש מעט מביא שיטת הגדולי תרומה, וספיקת הדעת קדושים, ולא מכריע. וגם כבר מובא שלערוך השולחן בשיטת הר"י"ף והרמב"ם, סבר שהוא חיוב דאורייתא, אבל סבר שרוב רבותינו חלקו עליהם, וסברו שהוא רק חיוב דרבנן. וגם כתבנו להראות עוד טעם בשיטת הרמב"ם שסובר שהוא רק חיוב דרבנן.

סוף דבר הרבה פוסקים נקטו בפשיטות שיש חיוב דאורייתא על בית שער הפתוח לבית. אבל אינו דבר פשוט, שמצאנו הרבה ראשונים שסברו שהוא רק חיוב דרבנן, המה רש"י ותוס' ישנים ותוס' הרא"ש, והר"ן. והר"ן סבר שהכי סברו כל הבעלי התוס', ולערוך השולחן אף בשיטת הר"י והטור סובר הכי, ובפשטות הריטב"א יסבור הכי, ואף בשיטת הר"י"ף והרמב"ם יסבור הכי. מאידך פשטות שיטת הר"י"ף והר"י והטור (והטור בפשטות סבר הכי גם ביתר בעלי התוס'), סוברים שהוא חיוב דאורייתא. וכן נקטו הרבה בשיטת הרמב"ם, אבל לעניות דעתי אין זה ברור ברמב"ם כלל. ולכן לעניות דעתי אין דין זה ברור להלכה, שנראה שיש מקום ספק להלכה אם הוא חיוב דאורייתא או דרבנן, וכמו שנראה שסבר הדעת

שהרבה פוסקים סוברים ששיטתו כשיטת הר"י"ף, ולכן בפשטות יסבור שחיוב שערים, וחיוב בית שער הפתוח לבית הוא חיוב דאורייתא, וכשאינן פתוח לבית פטור אף מדרבנן. אבל גם הארכנו להראות דיוקים מהרמב"ם ביד, ומתשובתו לחכמי לונל, שבאמת למד שמילת בשעריך בא ללמד שרק פתח שאית עליו דלת חייב במזוזה, ולא בא ללמד שיש חיוב אף על שאר השערים. ולכן סבר כהריטב"א שחיוב שערים ובית שער הכל הוא רק חיוב מדרבנן, ורק חייבו היכא שפתוח לבית שער.

נמצא שלענין שאלה זו, אם יש חיוב על בית שער הפתוח מיד לבית, לכולי עלמא יש חיוב, הפוסקים

כבר כתבנו שלטור נראה שאם פתוח לבית לכולי עלמא יש חיוב דאורייתא, בין לרי"ף ורמב"ם ובין לתוס'. שכך כתב מתחילה בסתם, שאם פתוח לבית חייב, ואחר כך הביא שיטת הר"י להחמיר אף אם אין פתוח לבית, אבל רק מדרבנן, משמע שאם פתוח לבית לדברי הכל חייב מדאורייתא. אבל השולחן ערוך מביא שיטה הראשונה בסתם לחייב אם פתוח לבית, ושוב מביא שיטת יש אומרים לחייב אף אם אין פתוח לבית, והשמיט מילת מדרבנן שבטור. וכתבנו לעיל בשאלה א, שאולי עשה כן בכוונה כדי שלא נדייק מיניה, הא לשיטה ראשונה יש חיוב דאורייתא. וגם דייקנו שמדכתב הש"ך על שיטת יש אומרים לפרש שהחיוב הוא רק דרבנן, ולא כתב הכי על השיטה הראשונה, משמע שסבר כהטור שאם פתוח לבית, פשוט שהוא חיוב דאורייתא. וכן כתבנו לעיל שכך הוא משמעות סתימת יתר הנושא כלים על השולחן ערוך שם, שסברו שפשוט הוא שיש חיוב דאורייתא בפתוחים לבית.

גם הבאנו לעיל שכך סבר הגדולי תרומה, כדבר פשוט בשיטת הר"י"ף והרמב"ם וכמעט כל השיטות, שאם הבית שער פתוח לבית, יש חיוב מדאורייתא. אבל הדעת קדושים מסופק אם

קדושים. וקצת נוטה גם לומר שרוב דעות סוברות שהוא רק חיוב דרבנן.

והנפקא מיניה בזה אם יש ספק ספקא על החיוב דאורייתא, וספק אחת על החיוב דרבנן, יש להקל. ולכן הדעת קדושים כותב שאולי יש להקל, באם הבית שער פתוח לבית דירה, אבל אין דלת על הפתח, שיש ספק ספקא בדאורייתא, שמא הלכה כהרמב"ם שרק פתח שיש עליה דלת חייב, ואף להחולקים, ספק שמא בית שער פטור מדאורייתא, וממילא על החיוב דאורייתא יש ספק ספקא להקל. ועל החיוב דרבנן, שאין ספק ספקא, שבודאי הבית שער חייב לפחות מדרבנן, עדיין יש ספק שמא הוא פטור לפי הרמב"ם, שרק פתח שתלוי עליו דלת חייב, וממילא אפשר להקל.

ועיין שם בדעת קדושים סוף ס"ק י"ג שכתב ז"ל, כי לתירוץ ב' [דתוס'] אולי גם כשדירה פתוח לו אין חיוב רק מדרבנן, עכ"ל. וכוונתו

נראה למעיין שם, לתירוץ ב' דתוס' דמנחות דהיינו שיטת הרי"ף. אם כן נראה מדבריו שרק מסופק לפי תירוץ הרי"ף, אבל לתירוץ ראשונה שהוא חילוק הבעלי תוס', שיש לחלק בין חיוב דאורייתא ורבנן, לא נסתפק. וזה לכאורה על פי פירוש הטור בר"י, שסבר שדברי התוס' מדובר אם אין פתוח לבית, שם פטור מדאורייתא וחייב מדרבנן, אבל אם פתוח לבית פשוט שחייב מדאורייתא. וקצת תימה עליו שלמה לא הסתפק גם בשיטת התוס', מאחר שהר"ן כתב מפורש שהתוס' מדברים דוקא כשפתוח לבית, ועדיין הבית שער הוא רק חיוב דרבנן. גם אם מסתפק לומר הכי אף בשיטת הרי"ף, אף שמחלק מפורש בין הפתוח לבית לאין פתוח לבית, לכאורה ממילא יש לו להסתפק הכי גם כן בשיטת הרי"ף, אם חילוק הרי"ף בין דאורייתא ורבנן, אמור רק לגבי אינו פתוח לבית, או אף בפתוח לבית, וצריך לי עיון.

ג) בית שער שאין פתוח ישר לבית, אבל דרכו מגיעים לבית דרך מקום אחר, שהוא גם כן פטור, כגון בית שער לגינה, ומהגינה לבית, האם חייב במזוזה? אם חייב במזוזה, האם חיובו מדאורייתא או רק מדרבנן?

הדין

אם הבית שער מוליך למקום פטור ממזוזה כגון לגינה, אבל אותה מקום פתוחה לבית, כגון שהגינה הנ"ל פתוחה לבית, עדיין חייב. וכן הוא הדין אף הבית שער פתוח למקום פטור, וגם אותה מקום פטור פתוח לעוד מקום פטור, וכן העלה, אם המקום האחרון שהבית שער מוליך עליו הוא בית החייב במזוזה, כל השערים המולכים לו חייבים במזוזה. כך נראה רוב שיטות הפוסקים בזה, אבל יש גם קצת פוסקים שסוברים שרק אם פתוח מיד לו חייב, וכן אף למחייבים יש הרבה צדדים שהחיוב הוא רק דרבנן, ולכן אם יש עוד קצת ספק מטעם אחר יש מקום להקל.

הטעם

ואף ששערים חייבים, יש כמה דרכים לחלק בין חיוב ההוא, להיכא שאין הבית שער פתוח מיד לבית. או שסברו כמו שכבר נתבאר לעיל, שיש לחלק בין חיוב שערים, ובין חיוב בית שער, עיין לעיל פירשנו. וממילא כל חיוב בית שער הוא רק חיוב דרבנן, אטו פתח הבית, ורק שער אחד גזרו ולא שני שערים. או שאף אם למדו

כבר נתבאר שהרבה פוסקים לומדים חיוב בית שער, מחיוב שערי מדינה ועיר. וכיון ששערי עיר ומדינה אינם פתוחים מיד לבית, הוא הדין חיוב זה של בית שער הוא אף אם אין פתוח מיד לבית. אבל יש מקצת פוסקים שסוברים שרק חייב בית שער הפתוח מיד לבית, אבל אם אין פתוח מיד לבית, אף שדרכו מגיעים לבית פטור.

שיש לדמות חיוב בית שער לחיוב השערים, עדיין יש לומר שחיוב שערים הוא רק חיוב שער אחד לכל מקום, אבל כאן שמדובר שהוי כמו שער תוך שער, זה אינו נכלל בחיוב שערים. ויש גם צד שלחלק מהשיטות הסוברות שיש חיוב אף במוליכים לבית, והם מהשיטות שנתבארו לעיל שסברו שיש חיוב דאורייתא כשהבית שער פתוח לבית, יש צד לומר שילמדו שחיוב דאורייתא ההוא מדובר רק אם פתוח מיד לו.

המקור

הראשונים

כבר מובא לעיל המקור לחיוב בית שער, והמחלקות אם הוא חיוב דאורייתא או דרבנן. וכאן אנחנו בונים על מה שכבר נתברר שם, לברר אם חיוב בית שער הוא דוקא אם פתוח ישר לבית, או אף אם אין פתוח ישר, אלא מוליך לבית. רש"י לכאורה סבירא ליה שאין נפקיה מיניה בזה, שפירש ביומא כנ"ל, שאכסדרה הוא ישר לבית, ובית שער פירש שהבית שער פתוח לחצר, והחצר לבית. אם כן תרוייהו סבירא להו לחייב, ורש"י כנ"ל סבר שכל החיוב הוא רק חיוב דרבנן, אף בפתוח ישר לבית, כל שכן אם אין פתוח ישר.

אבל באמת אינו ראייה גמורה, שיש מחלוקת ראשונים אם חצר מחיוב מצד עצמו, מטעם שהוא מקום דירה. ואין כאן מקום להאריך במחלוקת ההוא, ורק אזכיר ראשי פרקים, ובע"ה במקום אחר נאריך. רש"י, לגבי פתחי שמאי פטור ממזוזה, מנחות לג:, פירש הגמ' בלשון אחר, וכן מבואר שפירש הרמב"ם, שהוא בית שאינו מקורה. והקשו התוס' שם על פירש זה, שהרי חצר חייב במזוזה, אף שאינו מקורה. ותירץ רבינו מנוח, מובא בב"י רפ"ו סעיף י"ד, ששאני חצר שאינו חיוב בפני עצמו, אלא חייב מטעם שער. והרא"ש תירץ ששאני חצר שכך דרכו של חצר להיות אינו מקורה, ואינו ראייה לבית שדרכו להיות מקורה. ועיין שם בלשון

נמצא שמלבד מה שהעלנו בשאלה העברה, שיש הרבה שיטות הסוברות שכל חיוב בית שער הוא רק חיוב דרבנן, כאן יש לנו עוד צדדים במקצת השיטות הסוברות שהוא חיוב דאורייתא, לומר שזה דוקא אם פתוח מיד לבית, אבל בלאו הכי הוי רק חיוב דרבנן. וגם יש קצת פוסקים שסוברים שאף חיוב דרבנן אין כאן. ולכן כתבנו שבנדון זה אף אם יש עוד קצת ספק לומר שאין חיוב אף דרבנן, שיש מקום להקל.

הרא"ש שבאמת אינו ברור אם זה כל כוונתו, ואין כאן מקומו.

והתוס' שלא ניחא להו בתירוץ זה או זה, נראה שסברו שחצר חייב מצד עצמו, ולא סברו לחלק בין דרכו לכך או לא, וממילא דחו מהלך זה, שמחצר מוכח שאף אם אין הבית מקורה חייב. היוצא שלרבינו מנוח אין חצר חייב בפני עצמו, אלא משום שהוא שער לבתים, וכן מבואר בלשון הרמב"ם, שיובא לקמן לגבי שערים ובית שער. והתוס' והרא"ש סברו שחצר חייב בפני עצמו, שהוי מקום דירה, ורק נחלקו אם יש להביא ראייה מחצר, לבית, שאין צריך להיות מקורה. אם כן רש"י שסובר בלישנא אחרינא שבית שאין מקורה פטור, או שסבר כרבינו מנוח, שאין החצר חייב בפני עצמו רק כשער. או שסבר שחצר הוא באמת חייב בפני עצמו, וסבר לחלק כהרא"ש, בין דרכו להיות מקורה או לא.

וממילא לנידון דידן זה שפירש רש"י, שבית שער הוא פתוח לחצר ומהחצר לבית, אי יש בזה ראייה שסבר שבית שער שאינו פתוח ישר לבית חייב, תלוי כיצד למד חיוב שער חצר. אי למד שהוא חייב מצד עצמו שהוי כבית, אם כן אין ראייה, שגם כאן הבית שער פתוח ישר לבית דירה, אבל אי למד שאין חצר חייב בפני עצמו,

אבל כל זה לענין חיוב דרבנן שלפי הטור לר"י, יש חיוב אף אם אין פתוח לבית. אבל לענין חיוב דאורייתא, אם אין פתוח ישר לבית, אבל דרכו מגיעים לבית, עיין לקמן כשנביא מחלוקת הראשונים מהו שיטת הרי"ף בענין זה. ולכאורה גם שיטת הר"י יהיה תלוי במחלוקת ההוא, ובסמוך יתבאר בע"ה.

התוס' ביומא בתירוץ השני, והבעל המאור, מתרצים הסתירה שבין הברייתא דיומא ובין הברייתא דמנחות, שיש לפרש הברייתא דיומא הכי, בית שער של מרפסת ובית שער של אכסדרה פטורה ממזוזה. ונראה שכוונתם לחלק בן אם פתוח מיד לבית, או פתוח רק דרך אחרת לבית. ואם כן צריך לומר שיפרשו הברייתא דיומא הפוטרת כוונתה כנ"ל, שהבית שער פתוח למרפסת הפתוח לבית. אבל כוונת הברייתא דמנחות המחייבת כוונתה בית שער, אכסדרה, ומרפסת, שכל אחד מהם פתוח ישר לבית.

אבל אי סברו שאם פתוח ישר לבית הוא חיוב דאורייתא או רק חיוב דרבנן, אינו מבואר מדבריהם בפירוש. אלא שאם סברו שהכל רק חיוב דרבנן, יותר קל לפרש טעם החילוק בין אם פתוח ישר לבית, לבין אם אין פתוח ישר, אלא דרך מקום אחר. שגזרו החכמים על בית שער הפתוח ישר לבית, אטו פתח הבית עצמו, אבל לחייב אף פתח הפתוח, לפתח הפתוח לבית, אטו פתח הבית, לא גזרו. אבל אם מפרשים שהחיוב הוא חיוב דאורייתא, לכאורה הוא נלמד מחיוב שערים, אם כן לכאורה כמו ששערים חייבים אף שאין פתוחים ישר לבית, הוא הדין הבית שער צריך להיות חייב אף שאין פתוח ישר לבית. והרמב"ן במלחמות כבר הקשה קרוב לזה על המאור, ויתבאר עוד בסמוך בע"ה. אבל גם זה תלוי במה שיתבאר בסמוך המחלקות ראשונים בשיטת הרי"ף, ויתבאר בסמוך בע"ה. הרי"ף כנ"ל אחרי שהביא הדרשה של בשעריך לחייב שאר השערים, מביא אחר כך הברייתא דיומא, וממשיך לתרץ של יהיה סתירה

יש ראייה, שאף בית שער שאין פתוח ישר לבית חייב. ועיין בפרשה סדורה כתב מהלך שאף לתוס' באמת מודו שעיקר חיוב שער חצר הוא רק משום דהוי כשער לבית, ורק שסברו שחיוב שער הוא מחמת שכבר נחשב התחלת דירה, וממילא בעי תנאי דירה, חוץ מזה שאין צריך שיהיה בית דירה עצמה, עיין שם. ולפי זה לשני הצדדים יהיה ראייה. אבל עיין שם בסוף דבריו שמסיק שיש ראשונים שמודה שלומדים שחיוב חצר הוא חיוב בפני עצמו דהוי מקום דירה, ואם כן עדיין אין ראייה ברורה מה סבר רש"י, אף אם נלמד כמהלכו.

כבר נתבאר באורך לעיל שיטת הר"ן בשיטת התוס', ובקיצור הר"ן סבר שהחיוב דרבנן הוא דוקא אם פתוחים לבית, וגזרו החכמים על הבית שער, אטו חיוב השערים. אם כן כיון שנלמד כל הגזירה מחיוב שערים, וחיוב שערים הוא אף אם אין פתוח מיד לבית, רק דרך מקומות הרבה, כגון שער מדינה, שהוא פתוח לעיירות, שהם פתוחים למבואות שהם פתוחים לחצירות, ורק הם פתוחים לבתים. אם כן מסתבר שבית שער שחייבו חכמים אטו חיוב שער, הוא בין אם פתוח ישר לו, ובין אם אין פתוח ישר לו. וכבר נתבאר למה הבית שער הפתוח לבית, אינו חייב מדאורייתא כשער, ורק גזרו אטו שער, עיין לעיל, שיש לפרש כמו שפירשו תוס' ישנים ותוס' הרא"ש לחלק בין שער עיקרי לאין עיקרי.

גם כבר נתבאר באורך שיטת הטור בתוס', שמביא שהר"י חלק על שיטה הראשונה שמביא הטור, שרק בית שער הפתוח לבית חייב, וסובר שאף אם אין פתוח לבית חייב, אבל רק מדרבנן. ובין אם כוונתו כפשטות לשונו וכהבנת רוב הפסוקים שהכוונה אף שאין פתוח לבית כלל, אלא לגינה, ובין אם כוונתו כערוך השולחן שאין פתוח ישר לבית, אלא לחצר ומחצצר לבית, מכל מקום יוצא ששיטת התוס' שאף אם אין פתוח ישר לבית חייב.

פתוח לחצר חייב, שהוי כמו פתוח ישר לבית, שגם החצר חייב בפני עצמו כבית עצמו.

אבל התוס' דיומא כנ"ל, כותב בתירוץ השני, לחלק בין אם פתוח ישר לבית ובין אם רק פתוח דרך אכסדרה ומפרסת, ושוב מיד אחר זה מביאים תירוץ הרי"ף כלשונו, שהתם (במנחות) כשבתים פתוחים לתוכו. ואי סברו שכוונת הרי"ף הוא דוקא אם הבית פתוח מיד לתוכו, אבל אם פתוח לאכסדרה, הפתוחה לבית שער, אותה בית שער פטור, זהו התירוץ השני שלהם, ואיך מביאים תירוץ הרי"ף כתירוץ אחר. אלא ודאי מוכרח שלמדו כוונת הרי"ף שאף אם אין הבית פתוח מיד לתוכו, אלא אף אם מוליך לבית עדיין חייב, ובזה פליג על התירוץ השני. והתוס' דמנחות מביא רק שני תירוצים, תירוץ הראשון לחלק בין דאורייתא לדרבנן, ושוב מביאים תירוץ הרי"ף כלשונו, אם כן מתוס' שם אין לדקדק מה סברו בשיטתו.

נמצא שמהתוס' דסוכה איכא ראייה שסברו שלרי"ף חייב אף אם הבית שער פתוח לחצר, אבל אינו ברור אם הוא משום שהחצר בעצמו חייב, או משום שלמדו שאף שאין פתוח ישר חייב. וכן מהתוס' דמנחות אין ראייה, אבל מהתוס' דיומא יש ראייה לכאורה שהבעל התוס' שם פירש כוונת הרי"ף אף שאין פתוח ישר לו, אלא שדרכו מגיעים לבית חייב.

הרמב"ן והר"ן, ברי"ף – הרמב"ן מאריך לכאר שאין כוונת הרי"ף לחייב דוקא אם פתוחים לבית, אלא שהוא הדין אם פתוח לחצר גם כן חייב. ז"ל, והוי יודע שלא בא רבינו ז"ל, אלא למעט בית שער הפתוח לגנה, וכיוצא בו, שהוא פתוח למקום פטור, אבל פתוח לחצר חייב, עכ"ל. ונמשך אחריו הר"ן בזה שם ד"ה ואיכא למידק, שכתב שכוונת הרי"ף שלא דוקא פתוח לבית, שהוא הדין פתוח לחצר חייב. ומביאים ראייה מהגמ' דמנחות שם. ז"ל המלחמות, דגרסי' בפ' הקומץ רבה, אמר רחבה א"ר יהודה, בית ארזיקי חייב בשתי מזוזות. מאי בית ארזיקי? בית שער הפתוח

מהברייתא דמנחות. ז"ל שוב, ואי קשיא לך הא דתניא, בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזות, התם בשבתים פתוחין לתוכן, עכ"ל. ולעיל הארכנו לבאר אם סבר שבית שער, וחייב שערים, הוא חיוב דאורייתא או דרבנן. והעלנו שבפשטות לומד ששניהם הוא חיוב דאורייתא, הנלמד מהדרשה שמביא תחילה, בשעריך, לחייב כל השערים, וכן בית שער, אם הם מולכים לבית. אבל גם הראנו שאינו ברור כל הצורך, שנראה שיש ראשונים שיפרשו דבריו שהכל הוא רק חיוב דרבנן, ואסמכתא בעלמא, עיין לעיל באורך.

וכאן לענין נידון דידן אם רק מחייב אם פתוח ישר לבית או אם מחייב כל שמוליך לבית, אף שאין פתוח ישר לו, גם זה אינו ברור. שהרי"ף רק כתב לפרש לן מפורש על מה הברייתא דמנחות המחייבת דיברה, ופירשה בשבתים פתוחים לתוכה, אבל לא פירש מפורש במה הברייתא דיומא מדברת. ופשיטא שמדובר שאין בתים פתוחים לתוכה, אבל השאלה מה פתוח לתוכה. וגם אין ברור כל הצורך, פירש בתים פתוחים לתוכם, אם הכוונה ישר לתוכם, וזה לכאורה יותר קרוב לפשוטו, או הכוונה כוללת פתוחים לתוכם דרך מקום אחר. ויש בכל זה מחלוקת ראשונים ופוסקים, כמו שיתבאר.

התוס' ברי"ף – השלש תוס' בש"ס כנ"ל המביאים תירוץ הרי"ף, ביומא ומנחות בשמו, ובסוכה לא מזכירים שהוא מהרי"ף, אבל מבואר שכך הוא. ושם בתוס' סוכה כותבים שני הצדדים, ז"ל, ויש מחלקים בין פתוחין לבית, ולפתוחין לגינה, עכ"ל. זה שכתבו פתוחין לגינה לכאורה כתבו כך למעט פתוחים לחצר, כלומר שאם פתוחים לחצר היה חייב כמו פתוח לבית, ורק אם פתוח לגינה פטור. אם כן למדו שכוונת הרי"ף לחייב אף אם אין פתוח ישר לבית. אבל אין זה ראייה גמורה, שכנ"ל משמע מהתוס' מנחות לגבי פתחי שמאי, שסברו שחצר הוא מקום דירה, אם כן אפשר שזה טעמם לומר שהפטור הוא דוקא אם פתוחים לגינה, שאם

לחצר, ובתים פתוחים לבית שער. ואלמלא אין בית שער הפתוח לחצר חייב במזוזה, לא היה זה חייב במזוזה באותו פתח שבינו לחצר. מדחייבנא ליה בשתי מזוזות, ש"מ בית שער הפתוח לחצר חייב, עכ"ל.

ראיה זו לכאורה צריך ביאור, ששאני בית ארזיקי שהבית שער פתוח מיד לבית מצד אחד, ולמה גרע שפתוח מצד השני לחצר. ובסמוך יתבאר שכך באמת תירץ המהר"ם בנעט, כדי שלא יקשה קושיא זו על המרדכי, ויבואר בסמוך בע"ה. ובמקום אחר הארכתי לבאר ראיה זו, והעליתי שיש לפרשו באחד משני דרכים. לשני הדרכים עיקר ראית הרמב"ן הוא מדלא מצינו שנחלקו הרבנן ורבי יוסי לענין בית ארזיקי, שהוא הבית שער שבין הבית לחצר, אף שמצאנו שנחלקו לגבי בית שער שבין גינה לקיטונית, שהיא בית קטן. ששם רבנן סברי עיקר הבית שער לגינה נעשה, ולכן רואים הבית שער כפתוח לגינה, ולא כפתוח לבית. ורבי יוסי סבר, שעיקר הבית שער לבית נעשה, ורואים אותו כפתוח לבית ולא לגינה. אם כן ראייתו, מדלא נחלקו הרבנן גם בבית ארזיקי לומר שעיקר הבית שער לחצר נעשה, הוא משום שסברו שאין נפקא מיניה בזה, שאף שנעשה בעיקר לחצר, עדיין הוא חייב משום בית שער לחצר.

ובזה יש שני דרכים, דרך א', שלמד הרמב"ן שאין בתים פתוחים לחצר שהוא מצד השני של הבית ארזיקי, שרק איתא שפתוח החצר מצד א' לבית שער הפתוח לבית. אם כן עיקר ראית הרמב"ן שחצר נחשב למקום דירה, ולכן לא נחלקו החכמים, כיון שאף שנעשה הבית שער לחצר, עדיין הוא פתוח למקום חיוב. ודרך ב', שלמד שיש גם בתים פתוחים לחצר שהוא מצד השני של הבית ארזיקי, כדרכו של חצר שפתוחים להם בתים מכל צד. ואם כן איכא למימר שמביא ראיה שבית שער, שעיקרו נעשה לחצר, לשיטת רבנן, והחצר פתוח לבית, עדיין הבית שער חייב.

ובין כך ובין כך, הרמב"ן ממשיך להביא ראיה מהשערים, ז"ל, וכן הדין נותן, שהרי שערי חצירות חייבין, וכל שפתוח לחצר חייב. ואפ"ל שערי מדינות חייבין, מפני שנכנסין מהם לרה"י, שאלמלא כן היו פטורין דלאו ביתך הוא, עכ"ל. ולכאורה כוונתו להביא ראיה שאם יש חיוב על שערים, והחיוב הוא מטעם שדרך השער מגיעים לבתים, הוא הדין וכל שכן, אם הבית שער פתוח לחצר שדרכו מגיעים לבתים חייבים. ומהמשך לשונו קצת משמע כפי דרך השני שכתבתי שבזה דבריו נובעים חד לשני יותר בקל.

נמצא דהתוס' סוכה, ויומא, והרמב"ן, והר"ן, כולם לומדים שחילוק הרי"ף הוא בין אם פתוחים לבית, לבין פתוחים לגינה. אם כן לשיטתם אם היה פתוח לחצר גם כן היה חייב לרי"ף. אבל שיטת התוס' בסוכה ובמנחות אינה ברורה מה סברו אם פתוח לגינה, והגינה פתוחה לבית, אם כן גם יהיה חייב מחמת שפתוחים למקום שדרכו מגיעים לבית, או שפטור מחמת שפתוח ישר למקום שפטור ממזוזה. אבל הוכחנו שהתוס' יומא סבר שכוונת הרי"ף לכלול אף פתוח לגינה הפתוח לבית. והרמב"ן כנ"ל מדויק מהמשך דבריו, שגם בכי האי גוונא שמגיעים דרך הבית שער לבית, אף שלא בדרך ישר, עדיין חייב. ובדברי הר"ן גם כן אין לנו ראיה ברורה, שהר"ן רק מביא ראיה הראשונה של הרמב"ן לחייב אם פתוח לחצר, מבית ארזיקי, אבל אינו מביא הראיה השנית משערים.

המרדכי ברי"ף - ז"ל המרדכי מנחות רמז תתקס"א, תנו רבנן בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה. ואם תאמר, דביומא קאמר יכול שאני מרבה בית שער ומרפסת, תלמוד לומר בית, שמיוחד לדירה, יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה. ורש"י ז"ל תירץ דהכא מדרבנן, והתם מדאורייתא. ור"י תירץ, דהכא בפתוחין לבית, וההיא בפתוחין לחצר, עכ"ל. ובאחרונים (המהר"ם בנעט שם ס"ק ס"ו, הב"ח רפ"ו ס"ק

ז', והערוך השולחן שם סעיף ל"ב) מבואר שהיה להם הגירסא ורי"ף תירץ במקום ורי"ף תירץ, וכן נראה מוכח שכך הוא תירוץ הרי"ף, אבל הרי"ף תירץ לחלק בין דאורייתא ודרבנן, כמובא בטור.

אם כן מבואר שהמרדכי למד מפורש שלא כדברי הראשונים הנ"ל, אלא כוונת הרי"ף לחייב בדוקא אם פתוח לבית, אבל אם פתוח לחצר, שמן הסתם פתוח לבית פטור. מדבריו רואים שסבר תרתי, חדא, שחצר אינו נחשב למקום חיוב בפני עצמו, ושנית, שרק אם הבית פתוח ישר לו חייב, אבל אם רק פתוח דרך מקום אחר לבית עדיין פטור.

לכאורה גם בעל המאור משמע שהבין שיטת הרי"ף כמו המרדכי, שידוע שדרכו של הבעל המאור תמיד להשיג על הרי"ף. וכאן הבעל המאור רק כתב מה שנראה לו לפרש כוונת הברייתא דיומא, דהיינו, בית שער של אכסדרה, ובית שער של מרפסת. והיינו כנ"ל, שמחלק בין אם הבית שער פתוח מיד לבית או לא. ואילו סבר הבעל המאור שהרי"ף פליג על זה ויש משמעות בדבריו שאף אם אין פתוח מיד לבית חייב, אם מגיעים דרכו לבית, בודאי היה משיג עליו. אלא צריך לומר שלא ראה ברי"ף שום דבר שיסתור דבריו. שהרי"ף רק כתב לפרש הברייתא דמנחות, שביארו כנ"ל התם בשבתים פתוחים לו. והבעל המאור פירשו כוונתו בזה כפשוטו, שהבתים פתוחים מיד לבית שער, או לאכסדרה או למרפסת, וזה בדיוק איך שהבעל המאור גם כן מפרש הברייתא דמנחות.

וכן משמע שגם הריטב"א הנ"ל הבין כוונת הרי"ף כהמרדכי, ובמקום אחר הארכת יתר, וכאן אקצר בריאה שנראה יותר מוכרחת. שהריטב"א שם אחר שהביא דברי הרי"ף הנ"ל לתרץ הסתירה שבין הברייתות, כתב שקרובים דברי הרי"ף לדברי הבעל המאור. ואילו סבר הריטב"א ששיטת הרי"ף לחייב אף אם אינו פתוח ישר להבית שער, אלא דרך כמה מקומות, אין דבריו קרובים לרי"ף כלל, שכמה מקומות

איכא בינייהו. אלא ודאי סבר שכך גם כוונת הרי"ף שדוקא אם פתוח הבית מיד לבית שער, אכסדרה, ומרפסת, חייבת.

לשיטת המרדכי צריך ביאור איך לתרץ קושית הרמב"ן מחיוב שערים. ולעיל הארכנו בשיטת הרי"ף, לבאר אם סבר שחיוב שערים ובית שער הוא חיוב דאורייתא או דרבנן, והעלנו שבפשטות סבר שהוא חיוב דאורייתא, מדהביא תחילה הברייתא שמחייב שערים בסתמא, ושוב כותב חילוקו שרק בית שער הפתוח לבית חייב. ולכאורה חדא יצא מתוך חבירו, שלמד שחיוב שערים הוא מחמת שמוליך לבית, ולכן פשוט שהברייתא דיומא הפוטרת בית שער, על כרחך מדובר שאין פתוח לבית, כדי שלא יסתר הדין מהרישא שמחייב שערים. והברייתא דמנחות המחייבת בית שער, פשוט שרק דיברה אם הבית שער פתוח לבית, שכך הדין של בשעריך.

אבל כל זה ניחא אם כוונת הרי"ף לחייב אף אם אין פתוח הבית שער ישר לבית, רק שדרכו מגיעים לבית, אז איכא להשוות דינו לדין השערים. אבל אם כוונת הרי"ף שדוקא אם פתוח מיד לבית, חזר הקושיא מאי שנא מדין בשעריך, שחייב אף שאין פתוח מיד לבית, מדין בית שער, שרק חייב אם פתוח מיד לבית. ואיכא למימר שהמרדכי ילמד כהריטב"א שפירשנו לעיל שלמד בפשטות גם בשיטת הרי"ף, שהכל הוא רק דין דרבנן, וממילא בקל איכא לחלק. שאיכא למימר שהרבנן חייבו עיקר השערים שהם שערי מדינה עיר מבוי וחצר, וכן בית שער הפתוח מיד לבית, אבל לחייב בית שער הפתוח לאכסדרה לא חייבו.

אבל אולי איכא למימר ששפיר יסבור גם המרדכי בשיטת הרי"ף שחיוב שערים הוא חיוב דאורייתא, ויפרש קרוב לחזק הפירושים שכתבנו לעיל לפרש שיטת רש"י שפותר מדאורייתא יותר מזה, אף אם הבית שער מוליך מיד לבית. שאיכא למימר שחיוב שערים הוא חיוב על השער שדרכו נכנסים לתוך המקום שנעשה בשבילו, אבל שיחייב אף שער תוך שער לא

אבל על פי מה הנ"ל במרדכי, איכא למימר שסובר לחלק בהכי גם מדאורייתא.

הרמב"ם – כתב כנ"ל לחלק בין פתוח לבית או לא, וגם כותב מפורש שחייב אף שאין מוליך ישר לבית. ז"ל הרמב"ם שוב שם סוף הלכה ז', בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר, פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויין לדירה. אם היו בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו, חייבין במזוזה. ובהלכה ח' ממשיך, לפיכך, אחד שערי חצרות, ואחד שערי מבואות, ואחד שערי מדינות, ועיירות, הכל חייבים במזוזה, שהרי הבתים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. אפילו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה, הואיל והפנימי חייב במזוזה, כולן חייבין. ומפני זה אמרו, שער הפתוח מן הגינה, לחצר, חייב במזוזה, עכ"ל.

כבר הארכנו טובא בשיטתו בשאלה א', לברר אי סבר שחייב שערים ובית שער הוא חיוב דאורייתא או דרבנן, עיין שם. ולענין נידון זה כתב מפורש בהלכה ח' שאף שאין פותח ישר לבית חייב, ומאחר שבהלכה ז' כותב כמעט כלשון הרי"ף, בפשטות הכי סבר לפרש גם שיטת הרי"ף, וכמו שפירשוהו הרמב"ן ודעימיה. ואי הוי חיוב דאורייתא או דרבנן, אף שאין פתוח ישר לו, לכאורה הוא תלוי במה שהארכנו לעיל, אי סבר שחייב שערים הוא חיוב דאורייתא או דרבנן, אי הוי דאורייתא, אף העשרה בתים הפתוחים למקום דירה חייבים מדאורייתא, ואי הוי רק חיוב דרבנן, אף בית שער הפתוח מיד לבית הוי רק דרבנן.

מיהו הערוך השולחן כתב מהלך מאוד מחודשת בשיטת הרמב"ם, וברי"ף. שנראה לערוך השולחן שפשטות מילות הרי"ף והרמב"ם בהלכה ז', בתים פתוחים לתוכם, מורים כהבנת המרדכי, שפתוחים הבתים ישר להם, ולא כהבנת הר"ן והרמב"ן. ולכן למד שיש סתירה בין הלכה ז', להלכה ח', שבהלכה ח' כתב מפורש שאף עשרה בתים חייבים, ואיך כתב

מצאנו. וברש"י כתבנו שלכן לגבי הבית, בשעריך מחייב שער הבית עצמו, ולכן הבית שער הפתוח לו אינו בכלל החיוב. וברי"ף לפי המרדכי איכא למימר, שיסבור שחייב שער הבית עצמו, כבר נלמד ממזוזות בתיך, אם כן חיוב שערים הוא בא לחייב עוד שער, שדרכו מגיעים למקום העשוי לו. ולכן הבית שער הפתוח לבית, דרכו מגיעים לבית, ולכן חייב, אבל בית שער שדרכו מגיעים לשער החצר, אינו חייב רק שער החצר. וכן שער עיר ומדינה, השער הראשון שנכנסים דרכו למדינה הוא חייב, אבל אם יש עוד שער תוך שער, אין הכי נמי אינו בכלל החיוב.

נחזור עכשיו לשיטת הר"י ושיטת הבעל המאור, לעיל כתבנו ששיטת הר"י שבודאי חייב מדרבנן אף שאין פתוח מיד לבית, שבפשטות מחייב אף שאין מוליך לבית כלל. אבל לענין חיוב דאורייתא אם הוא כן מוליך לבית, כתבנו לעיל שאין ברור, ובפשטות יחייב מדאורייתא, אף שאין פתוח מיד לבית. שלכאורה כל הטעם שהטור למד בשיטת הר"י, שאם פתוח לבית בודאי חייב מדאורייתא, הוא מחיוב שערים, ולכן הוכרח לומר שהר"י שמפרש שבית שער פטור מדאורייתא ורק חייב מדרבנן, הוא דוקא באין פתוחים לבית, עיין לעיל. אם כן שחייב בית שערים הוא משערים, לכאורה מוכח שאף שאין פתוח ישר לבית חייב, כמו ששערים חייבים שדרכם מגיעים לבית.

אבל על פי מה שנתבאר בשיטת המרדכי, אין עוד ראייה, שאיכא למימר שילמוד כהמרדכי, ורק חיוב שער אחד הוא הדאורייתא. ולכן למד שאין מדובר שפתוח מיד לבית, שזה חייב מדאורייתא, רק מדובר שאין פתוח מיד לבית, ובזה יש חיוב דרבנן. וכזה איכא גם למימר בשיטת בעל המאור, שכנ"ל מחלק מפורש בין פתוח ישר לבית, לפתוח למקום אחר הפתוח לבית. ולעיל כתבנו שבפשטות צריך לומר שסבר שהכל הוא רק דין דרבנן, ולכן איכא למימר חילוק בין חד שער, לשער תוך שער.

ישר לבית שער חייב. ועוד שקשה להכניס חילוק כל כך גדול לתוך הרמב"ם כשאין שום רמז לזה בדבריו.

איברא שאף אם נחלוק על ביאור זה ברמב"ם, יותר קל לאומרו בדברי המרדכי, ולומר שזה שפירש המרדכי דברי הרי"ף שרק אם פתוחים מיד לבית, הוא רק כלומר שבכגון זה חייבים לילך דרך הבית שער לבית. אבל אין הכי נמי היה מודה שאם אי אפשר להגיע לבית אם לא דרך הבית שער, חייב אף שאין פתוח ישר לו. ואם נפרש הכי, יהיה עוד דרך כיצד לפרש ששיטת הרי"ף ששערים ובית שער הוא חיוב דאורייתא, אף שסבר שרק אם פתוח ישר לו חייב. שאף ששערים חייבים אף שאין פתוחים ישר לבית, שאני שער שמוכרחים לילך דרכם כדי להגיע לבית, ובענין זה גם בית שער שמולך לבית חייב. ורק אם אין מוכרח לילך דרך הבית שער כדי להגיע לבית, רק אז סובר שהוא פטור, דלא הוי דומיא דשערים. ולדברינו לעיל יש עוד שני מהלכים שלא צריך להכניס שום חילוק לתוך דברי המרדכי, או שהכל דין דרבנן, או שאף אם הם דאורייתא יש מקום לחלק בין אם פתוח מיד לו שאז הוא חיוב שער, אבל שער תוך שער אינו בכלל חיוב שער.

הרי בסעיף ז' מביא שיטה ראשונה לחייב אם בתים פתוחים לתוכם, ולא פירש אם הכוונה ישר להם או לא. ובב"י ביאר טעמו לפסוק לעיקר הדין כהשיטה ראשונה, ז"ל, ולענין הלכה, כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת, הכי נקיטינן. ומכל מקום נכון לחוש לדברי ר"י ורש"י, עכ"ל. כוונתו מבוארת שבכל ענין שלומדים שיטות אלו, יש צד חומרא בר"י שאין ברי"ף ורמב"ם. שלרי"ף ורמב"ם רק חייבים אם פתוחים לבית באיזה ענין, ולר"י יש מקרה שחייב אף אם אין פתוחים לבית.

אבל לא ביאר כוונת שיטת הרי"ף והרמב"ם

בהלכה ז' שרק אם הבתים פתוחים ישר להם חייב. לתרץ הערוך השולחן מחדש שרצה הרמב"ם לומר, שיש לחלק בין אם מוכרחים לילך דרך הבית שער כדי להגיע לבית, אף דרך מקום אחר. כגון אם יש רק פתח אחד לחצר שהוא פתוח לבית שער, אז כדי להגיע לבית מוכרחים לילך דרך הבית שער, רק בזה דיבר בהלכה ח'. ובהלכה ז' דיבר שאין מוכרחים לילך דרך הבית שער, כגון שיש פתח אחר לחצר.

אבל לכאורה תימה על דבריו, שנראה שכל דבריו בנויים על מה שפשוט לו שכוונת מילות בתים פתוחים לתוכם, או פתוחים למקומות אלו, שברי"ף ורמב"ם, הכוונה ישר להם, ואם כן יש סתירה בדברי הרמב"ם. אבל זה תימה שהרמב"ם השתמש באותם מילים גם בהלכה ח', לענין השערים, שכתב כנ"ל, לפיכך, אחד שערי חצרות, ואחד שערי מבואות, ואחד שערי מדינות, ועיירות, הכל חייבים במזוזה, שהרי הבתים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. ושם על כרחך לפרש המילים, לא שפתוח הבית מיד לשער המדינה, אלא שאחר כמה מקומות הבתים פתוחים ומולכים לשער. אם כן אדרבה מוכח ברמב"ם שכוונתו בהלכה ז', דלא כהמרדכי, אלא אף שאין הבית פתוח

הפוסקים

השולחן ערוך לא פסק מפורש אם חייב אף שאין הבתים פתוחים לתוכו, אלא שדרכם מגיעים לבית. שז"ל בהלכות ז' - ט', וט"ז, סעיף ז' מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו. סעיף ח' בית שער שפתוח לבית ולחצר, חייב בשתי מזוזות, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לחצר. סעיף ט' בית שער העומד בין הגנה לבית, חייב בשתי מזוזות, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לגנה. סעיף ט"ז הרבה חדרים, זה לפנים מזה, כולם חייבים במזוזה, עכ"ל.

חייבים במזוזה, כגון שכולם חדרים בבית דירה, וגם יש דירה בכולם. דמקור דין זה הוא ברמב"ם שם הלכה י'. ז"ל, חדר שבבית, אפילו חדר בחדר, חייב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית, שכולן עשויין לדירה וקבועין, עכ"ל. הרי הרמב"ם בהלכה זו דיבר על פתחי בתים החייבים במזוזה, ולא על חדרים המוליכים לבית החייב במזוזה.

אלא שיש לעיין מה רצה הרמב"ם לחדש בדבר זה, שהיה נראה שהוא כל שכן ממה שסבר שאף אם רק החדר הפנימי הוא מקום חיוב, כל החדרים הנפתחים לו כבר מחוייבים, שהם שער להם. וכבר הקשה כן הכסף משנה שם ז"ל, חדר שבבית וכו'. כבר כתב דין זה לעיל. וא"י למה נשנה כאן, עכ"ל. ולכאורה כוונתו כנ"ל, וכי גרע אם כל הבתים מחוייבים מאם רק החדר הפנימי חייב.

אלא שהיה נראה ששפיר יש לחלק בניהם ושפיר איצטריך לומר שאף אם כל החדרים חייבים במזוזה עדיין יש חיוב על כל הפנימיים. שהיה הוה אמינא לומר, שבשלמא אם אין כולם חייבים רק הפנימי, כיון שאין המזוזה שעל פתח החיצון עיקר החיוב, אלא הוא רק משום שהוא שער להגיע על הבית ששם הוא עיקר הדירה, אין נפטר השער שלפנים ממנו מפני שכבר עשה מזוזה לשער החיצון, וכל שכן שאין החדר הפנימי ביותר שהוא מקום החיוב נפטר ממה שיש מזוזה על שער החיצון. אבל עדיין היה מקום לומר שאם כל החדרים חייבים, מאחר שכבר יצא מצוות מזוזה על חדר החיצונה, והוא עיקר החיוב, אותו מזוזה מועיל גם ליתר החדרים הפנימיים. לזה קמ"ל הרמב"ם בהלכה י', שזה אינו אלא כל פתח חייבת במזוזה בפני עצמה. ושוב ראיתי דברים אלו בפרשה סדורה שם ס"ק ל"ח.

אמנם כיון שהכסף משנה סבר שאין בזה שום חידוש, שסבר שהוא כל שכן אם הפנימי בלבד

לחייב דוקא אם פתוח לבית, אם הכוונה ישר לבית או אף אם מגיעים דרכו לבית. ומדלא כתב לחלק בין שיטת הרי"ף והרמב"ם, ולא כתב לבאר דברי הרמב"ם וכמעט ולא הביא דבריו בב"י, נראה שיש לדייק שסבר שלא פליגי הרי"ף והרמב"ם. ולכן בפשטות למד שיטת שניהם שאף אם אין פתוחים ישר לבית חייב, אם מוליכים לבית. אם כן בפשטות כשהביא דבריהם להלכה בסתמא, לכך היתכונן, אף שהוא קצת תימה שהשמיט יתר דברי הרמב"ם המפורשים בזה, ועיין לקמן.

ומסעיף ח', בית שער שפתוח לחצר מצד אחד, ולבית מצד שנית, לכאורה אין ראייה כלל. שאף שחייבת גם הפתח שמצד הבית שער לחצר, היינו או משום שפסקינן כרבי יוסי, ורואים הבית שער כפתוח לבית, או משום שהחצר עצמו הוא מקום דירה וחייבת מצד עצמה, או שיש בתים גם מצד השנית של החצר, וחייבת החצר משום שהיא פתוחה מיד לבתים. וגם סעיף ט', בית שער שבין גינה ובית, גם אין ראייה, שזה שהדלת שבין הבית שער והגינה חייבת, הוא משום שפוסק כרבי יוסי שרואה את הבית שער זו שעיקרו נעשה לבית. ומה שהרמב"ם סיים הלכה ח' על פי הבנת והגהת החזון איש המובא לעיל והוא, בית שער הפתוח מן הגינה לחצר, דהיינו שהבית שער בין הגינה לחצר, חייבת אף הפתח שבין הבית שער והגינה, סיום זה לא הביא הב"י בשולחן ערוך. ואילו היה מביאו היה רואים דין זה שאותו פתח שבין הגינה לבית שער, אינו פותח ישר לבית, אלא פתוח לחצר הפתוח לבית.

וכן מה שכתב הרמב"ם באמצע הלכה ח', עשרה פתחים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה, הואיל והפנימי חייב, כולן חייבין, גם כן לא הביא המחבר מפורש בכל הסעיפים הנ"ל. ואף שבסעיף ט"ז כתב מעין זה, שכתב כנ"ל, הרבה חדרים, זה לפנים מזה, כולם חייבים במזוזה, שם אפשר דשאני. דמקור הדבר משמע לכאורה, שהכוונה כשכל החדרים

מחייב כל החיצונים, כל שכן אם הם חייבים בפני עצמם, מסתבר שלכן בשולחן ערוך כתב הדברים בענין שאיכא למשמע מיניה שבכל ענין חייב. לכן כשהביא הדין בשולחן ערוך, כתב כנ"ל, הרבה חדרים, זה לפני זה, כולם חייבים במזוזה, ע"כ. הרי שינה מלשון הרמב"ם ולא כתב שמדובר על חדר שבבית, רק כתב סתם הרבה חדרים זה לפני זה, משמע שבכל ענין שהם (מלבד שהכי פנימי הוא מקום חייב), כולם חייבים במזוזה.

וכן נראה שהבינם הגר"א שכתב על השולחן ערוך ס"ק ט"ז הנ"ל, הרבה כו'. ע"ל סעיף ז' ח' ט' י"ב, עכ"ל. הרי סימן כמקור דין זה ממה שנתבאר לעיל סעיף ז' וכו', שכל החדרים הפנימיים חייבים משום החדר הפנימי ביותר. ואף שכנ"ל ממקור הלכה זו ברמב"ם מדובר כאן שכל החדרים חייבים, משמע קצת שגם הגר"א סבר שאין מקום לחלק בהכי, ולכן די לומר שמקור דין זה נלמד ממה שכבר נתבאר שם.

היוצא מכל זה שאף שאין לנו ראיה ברורה איך פסק המחבר בזה, יש לנו שני ראיות חזקות שסבר שבכל ענין חייב. חדא, ממשמעותו בב"י שהשווה שיטת הרמב"ם ושיטת הרי"ף, אם כן כשמביא דבריהם להלכה לכאורה כך כוונתו. ועוד שבפשטות כך היתכון לפסוק בסעיף ט"ז, שאף אם אין כל העשרה בתים בתוך הבית, אלא רק החדר הכי פנימי הוא בית דירה כל החדרים חייבים.

ואם פוסק שכל העשרה הם חיוב דאורייתא או חיוב דרבנן, לכאורה תלוי בכיצד פסק לענין חיוב שערים. עיין לעיל בשאלה א', כבר הארכנו בזה, והעלינו שיש קצת ראיה ממה שהשמיט מילת מדרבנן משיטת היש אומרים, שלא היה ברור לו לפסוק שהוא חיוב דאורייתא. שכנ"ל ממילה זו איכא למידק ששיטה ראשונה מדברת על חיוב דאורייתא, לכן השמיטו כדי שלא יצא משמעות זו, עיין לעיל.

הב"ח שם ס"ק י"ג, כתב מפורש שסובר כהר"ן, ודחה שיטת המרדכי מהלכה, וטעמו מהראיה שהביאו הרמב"ן והר"ן מבית ארזיקי, שמשמע שבית שער הפתוח לחצר גם כן חייב. ותימה עליו שדחה שיטת המרדכי מראיה זו, איך דוחה דברי חז מגדולי הראשונים, מקושיא שבדואי היה ביד המרדכי לתרצו, וכמו שכתב המהר"ם בנעט תירוץ בקל לחלק ביניהם, כמובא לעיל.

וכן מסתימת הנושא כלים על שולחן ערוך משמע שכך גם סברו. שהט"ז והש"ך והגר"א לא כתבו כלום בזה, שלא הביאו מחלוקת הראשונים כיצד לפרש שיטת הרי"ף. שלא כתבו שום דבר לפרש כוונת שיטה הראשונה, המחייבת רק כשפתוח הבית להם. ומחד גיסא איכא למימר מדסתמו משמע שהבינו שהחיוב הוא רק כפי מה שמפורש בשולחן ערוך שהבית פתוח ישר לבית שער. אבל יותר מסתבר לומר איפכא, כיון שמחלקות הר"ן והמרדכי היה ידוע להם בודאי, וכן מפורש בלשון הרמב"ם שהכוונה בבתי פתוחים להם, אף אם אינו ישר, אם סברו שלהלכה יש לספק שמא הלכה כהמרדכי לא היו סותמים דבריהם בזה.

אמנם כנ"ל הערוך השולחן לא סבר הכי, אלא סבר לפסוק כהמרדכי, ולפרש דברי הטור והשולחן ערוך בשיטה ראשונה כהמרדכי. אבל איהו סבר כנ"ל שאפילו הרמב"ם סבר הכי, והכוונה ויסוד הרי"ף כשכותב שהבית פתוח לבית שער הוא כלומר שצריכים לילך דרכו כדי להגיע להבית. וממילא הוא הדין אף אם אין פתוח מיד לו, אם מוכרחים לילך דרכו כדי להגיע לבית עדיין חייב. ועיין לעיל כבר כתבנו הדחוקים והתימה בלשון הרמב"ם היוצאים מהבנתו.

אבל להלכה משמע שלא פסק הערוך השולחן כהרי"ף והרמב"ם, שכתב אחר שמביא דבריהם אבל לרוב רבותינו חלקו על דרך זו. אלא פסק כנ"ל כהתוס' ולמד בשיטתם כהר"ן שאם פתוחים לבית חייב מדרבנן, ובין אם ישר או לא,

המאור, וכן כמה ראשונים סברו הכי בשיטת הרי"ף, שהוא פטור. המרדכי כתב הכי מפורש, ובענינותנו הראנו שכך נראה גם כן שסברו הבעל המאור והריטב"א, ברי"ף.

מאיך כמה ראשונים כתבו ששיטת הרי"ף לחייב בכל גווני אם מוליך לבית, המה הרמב"ן והר"ן והתוס', ובפשטות כך סבר גם הרמב"ם בשיטת הרי"ף. והרמב"ם בעצמו בודאי סבר הכי. וכן לבעלי התוס' לפי התירוץ לחלק בין דאורייתא ודרבנן, והר"ן שסובר כתירוץ זה, סבר שבדאי חייב בכי האי גוונא, מדרבנן. לר"ן כשפתוח לבית, ולטור אף אם אין פתוח כלל לבית, חייב מדרבנן. וכנ"ל כך פסק השולחן ערוך, וכן הוא משמעות דברי הנושא כלים, וכן הערוך השולחן למעשה סבר הכי שחייב מדרבנן, ואף שאין מוכרח לילך דרכם. אם כן רוב השיטות לחייב וכן הוא הכרעת השולחן ערוך והפוסקים אחרונים. אבל מאחר שבכי האי גוונא יש עוד צדדים לומר שהוא רק חיוב דרבנן, וכן יש צד שאין חייב כלל, ולכן נראה לענ"ד במקום עוד ספק קצת בודאי יש להקל.

הכל רק חיוב דרבנן, הכל כמוסבר כבר לעיל. אם כן לכאורה כיון שהטור מביא תחילה דברי הרי"ף, שרק חייב אם הבית פתוח לו, ושוב דברי הר"י, שהוא מחייב אף אם אין בית פתוח ישר, אלא פתוח לחצר שהוא פתוח לבית. אם כן צריך לפרש לשיטתו שהכוונה אף שאין מוכרחים לילך דרך הבית שער כדי להגיע לבית עדיין חייב, מדרבנן. דאי אף לר"י סבר שרק אם מוכרח חייב, הר"י יותר מיקל מהרי"ף, שהרי"ף לטור סבר שהחיוב בכי האי גוונא מדאורייתא, והר"י סבר שהוא רק מדרבנן. אלא ודאי הכוונה שלר"י בכל ענין חייב, אף שאין מוכרח לילך דרכו, אבל בכל ענין הוא רק חיוב דרבנן.

עיינ לעיל בשאלה ב' כבר העלינו שאף אם הבית שער פתוח ישר לבית, יש ספיקא לדינא אם הוא חייב מדאורייתא או מדרבנן, כל שכן שקיים ספק זו אם אין פתוח ישר לו. שאפשר בכי האי גוונא אף הר"י המובא בטור יסבור שהוא רק חיוב דרבנן. נוסף לזה כאן מצאנו מחלוקת ראשונים אם חייב אף מדרבנן בכי האי גוונא. שלתירוץ שני של התוס' יומא, וכן סבר הבעל

(ד) בית שער הפתוח לגינה האם חייבת במזוזה?

הדין

בית שער שפתוח למקום פטור, כגינה, ואין מגיעים לבית דירה בשום ענין, מעיקר הדין פטור ממזוזה. אבל טוב לחוש היכא דאפשר לשיטות שאף בכי האי גוונא יש חיוב מדרבנן לקבוע מזוזה.

הטעם

אם אין הבית שער פתוח לבית דירה עדיין גזרו רבנן לקבוע מזוזה. ויש מי שחולק על הבנה זו וסובר שאין מהראשונים שיסברו לחייב אם אין מוליך לבית. לכן להלכה כתבתי שמעיקר הדין פטור, אבל יש לחוש לשיטות המחייבות, וליתר הבנה עיין במקור.

כבר נתבאר לעיל שרוב השיטות סוברות שקשור חיוב מזוזה על השערים לחיוב מזוזות הבית, ולכן רק שער או בית שער שמוליך לבית חייב. ויש סוברים שאף אם מוליך לבית דירה עדיין בית שער פטור מדאורייתא, ורק מדרבנן חייב היכא שמוליך לבית דירה, אבל אם אין מוליך לבית דירה פטור. אבל יש שלמדו שאף

המקור

שמביא דברי הר"י להחמיר מדרבנן, אף שאין פתוח לבית. ואי אף להרי"ף שהוא השיטה הראשונה שמביא הב"ח חייב מדאורייתא, אף שאין פתוח ישר לבית, אילו הר"י סבר שרק חייב מדרבנן בכי האי גוונא הוי קולא ולא חומרא. אלא ודאי סבר הב"ח שהטור למד שהר"י מחייב מדרבנן אף שאין פתוח לבית כלל, אלא רק פתוח לגינה. אם כן קצת סותר הב"ח את עצמו, שסובר לפסוק להלכה כהתוס', מאחר שהר"ן סובר כהתוס', אבל דברי התוס' כפי הבנתו הם אחרת מדברי תוס' כפי הבנת הר"ן.

נמצא תרתי קשה לי על פסק הב"ח, חדא מנא ליה שהטור פוסק כהתוס', ושנית איך מביא ראייה מדברי הר"ן לפסוק כהתוס', ולחייב אף שאין פתוח לבית כלל. והערוך השוחן כנ"ל משווה שיטת הר"ן ושיטת הטור, וסובר ששניהם למדו שהתוס' והר"י רק מחייבים מדרבנן אם מוליד לבית. והערוך השולחן סובר שכך הוא שיטת רוב רבותינו שלא כהרי"ף והרמב"ם.

נמצא שהשולחן ערוך פוסק מעיקר הדין כהרי"ף והרמב"ם, ורק לחומרא חושש לר"י. וכנ"ל נראה לי שאין הכרעה כיצד פוסק הרא"ש והטור, אלא נראה שהם מסופקים כיצד להכריע, וכן נראה מהמרדכי שמביא שני המהלכים. אם כן אולי משום הכי סתם הרמ"א לשולחן ערוך, ומשמע שסובר כמותו, שמעיקר הדין הלכה כהרי"ף ורמב"ם, שלא שבקינן מה שפשוט להם, משום ספק הרא"ש והטור. ולהכי אף שבעלמא חולק הרמ"א על זה שמכריע הבית יוסף כרוב הבית דין של הבית יוסף, שהמה הרמב"ם והרי"ף והרא"ש. אלא סבר הרמ"א שצריך גם לילך אחר רוב השיטות האחרות שבראשונים. כאן מודה מאחר שבכמה ראשונים מצאנו שהמה מסופקים כיצד לפסוק בזה, לא שבקינן מה שפשוט לרי"ף ורמב"ם, משום ספיקא דידהו, ובפרט שהדיון הוא על חיוב

מקור לשאלה זו כבר נכלל במה שנתבאר במקור לשאלות דלעיל, וכאן אכתוב רק סכום למה שנבאר שם. שיטת רש"י העלנו שרק אם פתוח הבית שער לבית דירה, או ישר או דרך מקומות אחרות, חייב במזוזה מדרבנן, אבל אם פתוח לגינה שהוא מקום שאינה בית דירה פטור. וכן הוא שיטת, הרי"ף והרמב"ם, וגם שיטת התוס' אליבא דהר"ן. אבל שיטת הר"י לפי הבנת הטור, שאף אם אין פתוח הבית שער לבית חייב מדרבנן. וכבר הארכתי בפירוש דבריו לעיל. והעלנו שבפשטות דבריו שרצה לומר שאין פתוח לבית כלל, אלא לגינה. וכך נקטו הנושא כלים על השולחן ערוך. אבל הערוך השולחן למד אף בדברי הטור שכוונתו שאין פתוח ישר לבית, אלא פתוח לחצר, והחצר פתוח לבית. והרא"ש והטור הביאו תחילה את שיטת הרי"ף ושוב את שיטת התוס' והר"י, ולא הכריעו.

והשולחן ערוך כנ"ל פסק בסתם כהרי"ף ובשם יש אומרים כהר"י. וכנ"ל ביאר כוונתו בבית יוסף, שכיון שהרי"ף והרמב"ם נקטו שפטור אם אין פתוח לבית הכי נקטינן, אבל יש לחוש לשיטת הר"י. אמנם הב"ח חלק על פיסקו של השולחן ערוך, וסבר מאחר שהר"ן סבר כהתוס', ושכן נראה מסקנת הרא"ש והטור שהם מכריעים כשיטת הר"י, הכי הוא עיקר להלכה. ולא ידעתי למה סבר שהרא"ש והטור מכריעים כהתוס', הרי הביאו דברי שניהם ולא הכריעו.

וגם כנ"ל הר"ן למד שיטת התוס' שרק אם פתוחים לבית חייב, והחיוב אף בכי האי גוונא מדרבנן. והטור כתב שהר"י מחייב מדרבנן אף שאין פתוח לבית, והב"ח למד כוונתו, שרצה לומר אלא פתוחים לגינה וכדומה. עיין שם בב"ח שכך מוכרח לומר, ממה שדחה שיטת המרדכי מהלכה, אלא סבר כהר"ן בשיטת הרי"ף, דהיינו שהרי"ף מחייב אף אם אין פתוח ישר לבית, ומדאורייתא. אם כן מוכח ששיטת הר"י לטור, שהוא חייב רק מדרבנן, הוא אף אם אין פתוח לבית כלל. שמוכח מלשון הטור

להכריע שמעיקר הדין פטור וטוב לחוש היכא שאפשר, וכהכרעת הב"י. ובפרט כאן שלערוך השולחן אף היש אומרים אין מחייבים אם פתוח לגינה.

דרבנן. ויש גם עוד ראשונים שסוברים כהר"ף והרמב"ם, המה הרמב"ן, וכן נראה שסבר הכי הריטב"א, וכן יפסקו הבעל המאור, והתירוץ השני דתוס' יומא, דלא כהר"י. לכן נראה

(ה) פתח גינה והגינה אינה פתוחה לבית, האם חייבת במזוזה?

הדין

שער גינה פטורה ממזוזה, אם אין מגיעים דרך הגינה לבית דירה.

הטעם

ומרפסת, על כל פנים בתים הוו, ושפיר יש לגזור בית שאינו בית דירה, אטו בית שהוא בית דירה. אבל שער גינה שאינו בית, ואינו מוליך לבית, מהיכי תתי שגזרו בו החכמים. וגם אין לחייב שער גינה כמו שער מדינה ועיר ומבוי, שדוקא שער המוליך לבית חייב, וכמו שכבר נתבאר בטעם של שאלה א'.

יש מחלקות הפוסקים אם יש לדמות חיוב שער גינה לחיוב בית שער שאינו פתוח למקום דירה. יש אומרים ששפיר יש לדמותם, ששניהם אינם מקום דירה, ואינם מוליכים למקום דירה. ולכן כמו שגזרו החכמים על פתח בית שער, אטו בית שער המוליך לבית, אותה גזירה קיימת גם על שער גינה, אטו שער המוליך לבית. ויש אומרים שאינם דומים כלל, שבית שער אכסדרה

המקור

בזה, מנא ליה לומר הכי, ששפיר יש לחלק בין בית שער, ומרפסת, שדומים לבית, ולכן גזרו רבנן לחייב בהם, ובין גינה שאין דומה לבית כלל. ומשמעות דבריו שאף שברור לו שלזה נתכוין הטור, הוא נשאר בצ"ע מנא ליה לטור דבר זה, עיי"ש.

וכן ה"ט"ז שם ס"ק ז', אזיל בשיטת הב"ח, שהשולחן ערוך שם גם כתב בדברי היש אומרים שפליגי על בית שער, ולא כתב שפליגי גם על האחרים. ועל זה כתב ה"ט"ז, ז"ל, ומ"ש וי"א שבית שער כו', הוא דעת ר"י בטור, שהוקשה לו תרי ברייתות אהדדי, וכו', ותירץ ר"י דבהקומץ מיירי מדרבנן. וא"כ הך י"א, קאי גם כן אמרפסת, ואכסדרה, והטור וש"ע חדא מנייהו נקטו. אלא דלפי זה, גם בגינה הוה חיוב מדרבנן. ואף על פי שבגמרא לא הוזכר גינה אצל אלו, מ"מ ס"ל לטור דכחדא נינהו, כיון שאין בהם דירה, ואינם דומין

ז"ל הטור שם שוב, מרפסת, וכו', ובית שער, והגינה, פטורין. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייב, אף במקום שנכנסין לו מרה"ר, חוץ מהמקום שנכנסין לו מהבית. ור"י פ"י, דבית שער חייב, מדרבנן, אפי' אין בית פתוח לו, עכ"ל. הרי הטור כשמביא שיטה ראשונה כותב שלש דוגמאות, מרפסת, ובית שער, וגינה, אבל כשמביא שיטת הר"י, רק כותב מפורש שחולק על דוגמאת בית שער. שכתב שר"י פירש דבית שער חייב אף שאין פתוח לבית. ודייק הב"ח שם מזה, שכיון שעל כרחך בית שער הוא לאו דוקא, שמהסוגיא ומהתוס' מוכח שדין אחד יש לבית שער ולמרפסת. אם כן כיון שעל כרחך גם על מרפסת פליגי, ממילא יש להוכיח שסבר הטור שהר"י גם פליגי על גינה. שנראה שסבר הב"ח שמאחר שבית שער לאו דוקא, צריך לומר שכוונת הטור לומר, שהר"י חולק על כל המקרים של שיטה ראשונה, וסובר שאף אם אין פתוחים לבית חייב. אבל נשאר בצ"ע על הטור

לבית, ואפ"ה חייבו בהן רבנן, עכ"ל. מבואר שהט"ז אזיל בדעת חמיו הב"ח, אבל לדידיה לא קשיא ליה מנא ליה להטור דבר זה, שהוא סבר ששפיר יש לדמות גינה לבית שער והאחרים, שהוא סבר ששניהם אינם דומים לבית.

וכן הש"ך ס"ק ט"ז הלך בדרך זו, שכתב, צ"ע, דהא הי"א אלו, גם במרפסת, וגינה, מחייבין, ועב"ח ופרישה, עכ"ל. לכאורה משמעות דבריו שגם הוא סבר ששפיר יש לדמות גינה, למרפסת ובית שער, ולכן הוא נשאר בצ"ע למה הטור ושו"ע רק נקטו בית שער בשיטת הר"י. וסיים עב"ח שלכאורה הב"ח פירש דבר זה שכתב שם הב"ח, דלאו כי רוכלא ליחשב וליזל, שלכן לא הקושה לב"ח למה הטור רק כתב, שפליג הר"י על בית שער. וכן כתב לעיין בפרישה, שהוא כתב שנראה שדברי הטור הם קצת לא מדוקדק, דהוא הדין חולק על מרפסת וגינה. אבל הש"ך לא נשאר בצ"ע על עצם הדמיון בין בית שער וגינה, וזה כמו שסבר הט"ז שדומים חד לשני, ולא כב"ח שנשאר בצ"ע איך מדמה אותם.

אמנם המנחת פיתים שם סוף סעיף י"ג, וכן החזון איש יו"ד סימן קס"ח ס"ק ז', תמהו על כל אחרונים אלו, שלכאורה מוכח בגמ' שגינה פטורה ממזוזה. ז"ל החזון איש, מה שכתב הב"ח ס' רפ"ו, בדעת הטור, דגם גנה חייבת מדרבנן, תמוה. דא"כ למה פטרי רבנן, מנחות ל"ג ב', בית שער הפתוח לגנה ולקטונית. נהי דגנה עיקר, מכל מקום הא חייב מדרבנן. ובדברי הטור אין הכרע לזה, עכ"ל. הבאתי דברי החזון איש שהם יותר קצרים, אבל המנחת פיתים שם, כותב אותו ראיה, עיי"ש.

וראיתם משיטת רבנן שם, שסברו דבית שער שבין גינה לבית, רואים אותה שבעיקר נעשה לגינה, ולא לבית, ולכן סברו שאותו בית שער פטור ממזוזה. מזה מבאים ראיה, דאם איתא ששער גינה חייבת במזוזה, מה נפקא מיניה לרבנן שרואים הבית שער שנעשה בעיקר

לגינה, הרי גם גינה חייבת במזוזה, לפי שיטת הר"י, לפי הב"ח ודעימיה. ולכאורה כוונתם שהפתח שבין הבית שער ובית, בודאי חייב במזוזה, משום שהוי פתח הבית, אם כן כל המחלוקת לגבי הפתח שבין הבית שער והגינה. ואם איתא שגינה חייבת, דל מהכא הבית שער, הרי אותו שער חייבת בלאו הכי, משום שהוי שער גינה. אלא ודאי שער גינה אינה חייבת, ורק משום שהוי פתח בית שער יש לדון לחייבו. ולזה סברו רבנן שעיקרו נעשה לגינה, אם כן אין לדון לחייב הפתח שבין הגינה והבית שער, כפתח בית שער שמבחוץ, שהוי כשער הבית, אלא רק הוי כשער גינה הפטורה.

ואף שאין כאן כל כך מקומו, איכא למידק אף לפי החזון איש, לכאורה עדיין קשה, נהי שמוכיח שאין אותו שער חייב משום שער גינה, שאין שער גינה חייב. אבל מכל מקום ליחייב אף לרבנן שרואים הבית שער כבית שער לגינה, לר"י. שלרבנן הוי אותו פתח כמו פתח הפנימי של בית שער, ולר"י לטור אין צריך שהבית שער יהיה פתוח או מוליך לבית כדי שיתחייב הבית שער. ואולי איכא לומר שמאחר שכל חיוב בית שער הוא שמוליך למקום אחר, והוי כשער לאותו מקום. אף הר"י שסבר שיש לחייב אף שאין מוליך למקום חיוב, הוא אטו הבית שער שמוליך למקום חיוב. אם כן אותו פתח שבין הגינה והבית שער, אי אין לחייבו כשער לבית, וגם אינו חייב כשער לגינה, אי אפשר לחייבו כפתח שבו נכנסים לבית שער, שזה לא מצאנו לחיוב אף לשיטת הר"י. שכנ"ל כל הנידון הוא על שער החיצון של הבית שער, אי לחייבו מדרבנן אטו בית שער הפתוח לבית דירה, אבל שער הפנימי אינו בכלל. שאי הוי פתח לבית חייב משום שהוי פתח בית, ולא משום חידוש של בית שער. אם כן אם אין אותו פתח חייב משום שהוי מקום פטור כגינה, גם אין מקום לחייבו ככניסה לבית שער. ועיין גם ביתר דברי המנחת פיתים שם, שנראה שבא לתרץ קושיא זאת מטעם אחר עיי"ש.

שער ומרפסת, אבל לא גינה. ומאחר שסמך הטור על הבנת הלומד, להבין כוונתו מהסוגיא, איכא למימר שגם סמך על הלומד להבין החילוק שיש בין בית שער ומרפסת, ולבין גינה.

ולמעשה כל הנידון הוא לענין חיוב דרבנן, אי יש לדמות, גינה, לחיוב בית שער שאינו פתוח למקום דירה. אם כן אף שהט"ז והש"ך נראים שסוברים כדבר פשוט שיש לדמותם, וכן סבר הב"ח שהכי מוכח גם בשיטת הטור, הרי החזון איש והמנחת פיתים תמהו עליהם מסוגיא מפורשת. ואף הב"ח בעצמו באמת נשאר בצ"ע על הטור איך דימה חז לשני, ואולי אף לדידיה לא ברירה ליה לפסוק הכי למעשה. אם כן איכא נראה שהוי ספיקא דדינא, וספק דרבנן לקולא. ובפרט למה שהעלנו בשאלה העברה, שמעיקר הדין לא פוסקים כהר"י, אלא כהרי"ף והרמב"ם ודעימיהו, ורק לחומרא חוששין לר"י, בודאי כאן שיש מחלוקת מאי סבר שיש להקל.

ואף שלערוך השולחן נראה לכאורה שהוי שאלה אחר לגמרי, שהוי בכלל חיוב שאר השערים, כחיוב שער מדינה ועיר ומבוי, אם כן לכאורה הוי חיוב דאורייתא לדידיה, (וכוונת לשונו שם בסעיף לה' כשכתב, ולדברי המחייבים מדרבנן, מחייבין גם בפתח הגינה, נראה שצריך לפרש כוונתו הכי. לדברי המחייבים בית שער המוליך לבית דירה, רק מדרבנן, שמזה הוכיח שהם חולקים על הבנת הרי"ף והרמב"ם הסוברים שחיוב שערים הוא חיוב על שער המוליך לבית דירה. אבל כיון שלהתוס' אין חיוב בית שער מדאורייתא, מוכיח שהם סברו שחיוב שער אינו קשור לחיוב בית דירה. אלא בית פטור אם אינו בית דירה, ושער חייב בכל ענין אף שאין פתוח למקום דירה. לשיטתם, מחייבין גם בפתח הגינה, מדאורייתא, מאחר שהוי שער בפני עצמו, ואינו גם פתח בית שער.) וגם נתבאר שלדידיה אין כל סתירה לזה מהסוגיא דמנחות שמיניה מקשים החזון איש והמנחת פיתים. מכל מקום כבר נתבאר לעיל בארוכה שיש כמה קושיות חזקות על מהלכו,

מכל מקום ראיית המנחת פיתים והחזון איש היא תקיפה, שאם איתא ששער גינה חייבת מצד עצמה, לשיטת הר"י, אמאי פטרי רבנן, אף שרואים הבית שער שנעשה לבית. דל מהכא הבית שער יש חיוב משום שער הגינה עצמה.

אבל להערוך השולחן לפי מהלכו, שכבר מובא לעיל באריכות, לא קשיא לו קושיא זו. ששם נתבאר שהערוך השולחן פירש שיטת התוס', שיש לחלק בין חיוב שער, לחיוב פתח, שרק פתח לבית פטור אם אינה בית דירה, אבל שער למקום שאינו בית, הוא חיוב בפני עצמו, שאינו תלוי בדירה. לכן הערוך השולחן שם כותב, שבית שער הפתוח לגינה, פטור לר"י וטור, וזה על פי מהלכו להשוות דברי הטור ודברי הר"ן. שכוונת הטור לדידיה כנ"ל, שאינו פתוח לבית, אלא לחצר, הא פתוח לגינה פטור. אבל כל זה לענין בית שער הפתוח לגינה, שהוי פתח בית, שפטור משום שלא הוי בית דירה. אבל לענין שער הגינה העומד בפני עצמו, לכאורה הוא חייב משום שער, ואינו נפטר מטעם שאינו מקום דירה. אם כן אתי שפיר גם שיטת הרבנן, דנהי ששער גינה חייב, זה דוקא בעלמא שהוי שער בפני עצמו, ואין פטור ביה משום שאינו מקום דירה. אבל בפתח שבין בית שער לגינה, שהוא פתח לבית, התם יש פטור מחמת שאינו נעשה לדירה, ורק חייבו בית שער שמוליך למקום דירה, ולא המוליך לגינה שאינו מקום דירה. עיין שם בלשונו שבסעיף ל"ה, שנראה שלזה התכוין.

וכוונת החזון איש כשכתב שאין הכרע מדברי הטור, נראה מבואר, שהטור רק כתב שחייב בית שער שאינו פתוח לבית, ולא כתב שום דבר על גינה. ורק הב"ח ודעימיהו הוכיחו שעל כרחק אין כוונתו רק בית שער, שמהסוגיא והתוס' מוכח שהכי גם הדין של מרפסת. אבל כל הוכחתם הוא מדברי הסוגיא, אבל מדברי הטור עצמו אין שום רמז לזה. אם כן נהי שזה אמת שמהסוגיא מוכיח שלא דוקא בית שער, אלא הוא הדין מרפסת, אבל גם כן מוכח מהסוגיא שדוקא בית

לבית, או שבאמת חייב מדאורייתא, או שאף על פי כן פטור מדאורייתא, מטעם שיש לחלק בין בית שער ובין שער, מטעמים שנתבארו לעיל בשיטת רש"י בשאלה א'.

וגם נתבאר שנראה שהוי דעת יחיד במהלך זו, שיתר כל הפוסקים שנתבארו לא סברי הכי, אם כן נראה שיש לפסוק כרוב השיטות, ולומר שאין גינה חייב מטעם שער, שרק שערים המולכים לבתים חייבים. ובית שער שמוליך